د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو کان ته څېرمه

لیکوال: داکتر معمار حشمت الله اتمر

پیخلیک: غبرګولی ۱۴۰۳ لېږدی

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

ليکي پوهه:

سرليک: **د خاورو لاندې ښار**
ليکوال: ډاکټر معمار(مهندس) حشمت الله ,, اتمر ،،
ايډېټور:
د پخښتې ډيزان: ډاکټر معمار(مهندس) حشمت الله ,, اتمر ،،
خپرندوی:
چاپشمېر: ۳۰
چاپ نېټه: مياشت - غبرګولی / کال ۱۴۰۳
واټس اپ: +۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸
برېښناليک: atmar_hashmatullah@yahoo.com

د چاپ حقوق له ليکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخيستنې اجازه نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

لړلیک

سرلیک **چوپړی**

پختی.. ۱
بسم الله الرحمن الرحیم ۲
لیکي پو هه:.. ۳
لړلیک ٤
تراڼ (پیل، شروع، برید).. ۸
مننه په څو لنډو کرښو کې... ۱۱
د یادښتونو له پاره:.. ۱۲
عمومي مالومات (معلومات).. ۱۳
لوګر ولایت: ۱۳
آرپوهنه: ۱۳
"د لوګر پنځه زره کلن لرغونی ښار " میس عینک: ۱۷
د عینک مسو لرغونې سیمه: ۲۵
تاریخ: ۲٦
د کان پراخه کمپلیکس او د راهبانو معبد: ۲۷
د ژغورنې کیندنې:.. ۳۰
وروستي پرمختګونه: ۳۱
د هغه وخت صوفیانو عبادتګاه وې: ۳۳
سیمانټیک بیا کتنه:... ۳۳
پیدایښت:... ۳٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

....
وداني: ۳٦
درجه بندي: ۳۷
د صوفيانو عبادتگاه وو رواج: ۳۸
پاچا غونډۍ (شاه تپه): ٥۲
استوګن ځايونه: ٥٦
د افغانانو میشت ځایونو پیژندل، جلا کول او ویشل: ٥۷
د استوګن ځای تعریف: ٦۳
رواني بدلونونه: ٦۳
د اوسني استوګن ځای برخې: ٦٤
د استوګن ځایونو ځانګړي ډولونه: ٦٥
د عینک مسو سیمې استوګن ځایونه: ٦٦
رس خاوره: ٦۷
په ودانیزو چارو کې د رس خاورې کارونه: ٦۸
د لویدیځو او ختیزوغونډیو استوګن ځایونو پرتله: ٦۹
د لویدیزو غونډیو استوګن ځایونه: ۷۱
د خونو(کوټو) چتونه: ۱۱۸
سمڅې: ۱۲٤
په نړۍ کې د خلکو مېشتېدو لاملونه: ۱۲٥
بودايي ستوپاوې: ۱٤٦
سانچي ستره ستوپا: ۱٤۹
د مندر او ستوپا ترمنځ توپیر: ۱٤۹
د موريان امپراتور اشوکا: ۱٤۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

....
د ستوپا سمبول: ۱۵۰
د ستوپا جوړل:... ۱۵۰
د ستوپا مانا (معنی) ۱۵۰
د ستوپا اصلي برخه:...................................... ۱۵۰
د ستوپا جوړ ښت:.. ۱۵۱
عبادت په ستوپا وو کې: ۱۵۲
د ستوپا پیدایښت:.. ۱۵۲
په نړۍ کې لومړۍ ستوپا: ۱۵۲
د ستوپا نوم:... ۱۵۳
د ستوپا کارونه:.. ۱۵۳
تر ټولو لوی ستوپا (Jetavanaramaya):.................. ۱۵۳
د ستوپا په اړه په زړه پورې حقایق:.................... ۱۵٤
د بودا دعا:... ۱۵٤
د بودیزم ۸ سمبولونه یا اته غوره نښې: ۱۵٤
د ستوپا ډولونه:.. ۱۵۵
د اسیا تر ټولو لوړ ستوپا:................................ ۱۵۵
د ستوپا اهمیت: ۱۵٦
د ستوپا کېښودل: ۱۵٦
د ستوپا شکل:.. ۱۵٦
د ستوپا بڼه: ۱۵۷
د ستوپا پلان یا پاسنی لید:............................. ۱٦۸
د ستوپا مخامخ لید (نما):............................... ۱۷۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار
....
مجسمې ۲۰۶
د مجسمو جوړولو تاریخ:.. ۲۰۶
د مجسمو جوړولو تاریخ په افغانستان کې:................................. ۲۰۷
د لاټوس ګل پر سر ناسته کارګې (مجسمه): ۲۳۶
پیسې (سکې)... ۲۴۱
د لومړۍ سکې جوړولو تاریخ: ۲۴۱
ګاڼې (زېورات):.. ۲۴۵
انساني شکلونه په بېلا بېلو ډولونو: ۲۴۶
کیندل شوي (کندنکاري) آثار:... ۲۵۱
کوشنۍ یا د سینګار له پاره مجسمې: ۲۵۴
د ورځني (روزمره) ژوند وسایل: ۲۶۵
خټو لوښي: ۲۶۸
د لوښو جوړولو مرحلې:.. ۲۶۹
اوسپنیز(فلزي) لوښي: ۲۸۸
د کور سینګار وسایل:.. ۲۹۱
سرچینه: ۲۹۴
د چاپ شویو کتابونو لېست.. ۲۹۵
د کار لاندې کتابونو لېست ۲۹۹
د امکان او وخت په صورت کې.. ۳۰۰
د پختې خټې ۳۰۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

تراڼ (پیل، شروع، برید)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ إجْلَالًا لِقُدْرَتِهِ، وَ لَا إلَهَ إلَّا اللَّهُ خُضُوعاً لِعِزَّتِهِ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍوَآلِهِ .

بې پايه ستاينه او بې حده مننه، د هغه سپېڅلي ذات نه چې د وجود مانۍ او کاينات يې د انساني وجود د تکامل او د انسان له پاره د خپل سپېڅلي ذات او عبادت د حقيقت له پېژندلو پرته جوړ کړل. هغه د ذات پوهه، عالي، لوړ او ښکلي نومونه دي، او کائناتو د پيدايښت يوه حتمي لامل دی.

عظمت، د ټولې نړۍ موجوديت، د ناڅاپه څخه راوتل، حق ته د رسېدو جوهر په يوه والي کې د اعتراف، تباهۍ او بې وسۍ يوه له لوړو وسيلو څخه دی.

ګرانو لوستونکو!

دا ځل مې و غوښتل د نوي تحقيق په اړه په لاندې نوم (د خاورو لاندې ښار) چې پنځمې نه تر ځلورمې پېړۍ پورې اړه او د عينک مسو کان ته څېرمه شتون لري، د خپلو کتابونو مينوالو او لوستونکو سره ګډ (شريکه) کړم.

زما د کتابونو مينه وال يوازې معماران او انجينران نه دي، نه بايد اوسي، نوځکه غواړم ورځ په ورځ د خپلو ليکونو کې توپير راوړم چې د هرې ځانګې مينه وال په کې ډېر شي، دا کار به ما دېته اړ کړي چې ليکنې مې توپير و لري او هم به مې مينه وال ډېر شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

پاکه ربه!
زموږ له پاره خپله لاره بې ستونزې کړه، تر څو موږ له تا پرته بل څوک و نه وينو او نه يې وپېژنو.
زموږ سره مرسته وکړه تر څو مو په وجود کې د غرور نخښنه پاتې نه شي او د اسلام د دين له سپيڅلو بنده ګانو څخه مو و بولې.

يادښتونه:

١. د کتاب عنوان غوره کول
تر ټولو مهم ټکی د يوه کتاب له پاره د عنوان ټاکل يا غوره کول دي چې د کتاب ټولې د ننه برخې پرهغه عنوان پورې اړه او يا څرخي (څرخيږي).

ښار هغه ځای دی چې د نفوسو لوړه کچه، سياسي، اداري او تاريخي مرکزيت ولري، چېرې چې د خلکو اصلي فعاليت غير کرنيز وي او ښاري همغږي لري چې د محلي حکومت له لارې اداره کيږی.

په نړۍ کې لومړی ښار په ۵۵۰۰ د ميلاد نه د مخه په ميسوپوتاميا کې تاسيس شو، په لومړيو ښارونو کې، نفوس لږ وو، ځکه چې زاړو ښارونو يوه ديوال درلود او څلور خواوو ته يې د نظامي دفاع له پاره، ترې تاو کړې وه.

د تاريخ پوهانو د وينا له مخې، له پيل راهيسې، انسانانو هڅه وکړه چې د ژوند له پخوانيو لارو لکه ځنګلونو، سمڅو (غارونو)، خيمو کې ژوند، کرنه او د کليو ژوند څخه و باسي، د ځان له پاره ښه ژوند چمتو کړي او د دې هدف له پاره، ښارونه تاسيس شوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو کان ته څېرمه ښار کوم چې تر خاورو لاندې دی، لاندې ښاري ځانګړتیاوې لري لکه:

استوګن ځایونه، راکړې ورکړې (تجارتي) مرکز، بودایي عبادت ځایونه، د هغه وخت صوفیانو عبادتګاه وې، کوشني مسو ویلو کولو کارخانې، لارښوونې (رهبری) مرکزیت چې پاچا تپې (شاه تپې) په نوم یادېږی، تر اوسه په سیمې کې په ویجاړه توګه شتون او تصویرونه یې هم په دې کتاب کې د لا ډېرو مالوماتو(معلوماتو) له پاره خپاره او یا ځای پر ځای شوي دي.

ما هم د هر اړخیزو څېړونو، مطالعې د ښار اصولو په پام کې نیونې نه وروسته، د دې کتاب له پاره « د خاورو لاندې ښار» نوم غوره کړ، کوم چې په رښتیا هم تر خاورو لاندې دی، خدای وکړي چې لوستونکي ترې ګټه واخلي.

۲. د نظر ټولو خاوندانو او هغه څوک چې دا کتاب لولي په ډېر درنښت هیله کیږي چې، خپلې غوښتنې او وړاندیزونه د دې کتاب د بیا کتنې له پاره، زما سره ګډ (شریکه) کړئ.

Whatsapp: ۰۰۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸

په ډېر در نښت
ډاکتر معمار حشمت الله اتمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

مننه په څو لنډو کرښو کې

د یادونې وړ ده چې ښاغلی الحاج مولوي صیب (صاحب) عبدالرؤف خدام هېواد یوه له تکړه، سترو او مشهورو دیني علماوو او د لوګر ولایت خوښۍ (خوشي) ولسوالۍ اوسېدونکو څخه دی.

هغه تل زیار باسي چې هر کس سره د خپلې وسې او توان په اندازه په بېلا بېلو بڼو لارښوونې او مرستې وکړي.

د هغه یوې مهمې او تل پاتې مرستو څخه، کولای شم د دې کتاب په هڅونې اوملاتړ څخه په ډېر درنښت یادونه وکړم.

د خدای تعالی نه، ذکر شوي (یاد شوي) الحاج مولوي صیب ته روغ صحت، خوښي، اوږد ژوند (عمر) او اجرونه غواړم.

په درنښت

داکتر معمار(مهندس) حشمت الله اتمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د یادښتونو له پاره:

۱- ....

۲- ....

۳- ....

۴- ....

۵- ....

۶- ....

۷- ....

۸- ....

۹- ....

۱۰- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

عمومي مالومات (معلومات)

لوګر ولایت:

لوګر ولایت یوه د افغانستان ۳٤ ولایتونو له ډلې څخه دی، چې لوګر ویې د پښتو ژبې د دوو ویننو ترنګ دی:
(لوی) او (غر)، چې په ختیځ زون او د کابل ولایت په سویل ختیځې سیمې، کې پروت دی.

آرپوهنه:

د لوګر کلیمې په اړه دوې ډوله څېړنې تر سره شوې دي.

- لومړۍ ایتمولوژیکه او دوېیمه فولک ایتمولوژیکه څېړنه ده.
- ایتمولوژي په ژبپوهنې کې د یوې کلیمې یا ویې د ریښې پلټنې ته وایي.

او فولک ایتکولوژي بیا په ژبپوهنې کې د یوې کلیمې ولسي یا عامیانه ریښې پلټنې میتود ته وایي.
په لومړۍ څېړنه کې د لوګر ویی له دوو مورفیمونو (لو) او (ګر) څخه رغېدلې دي، چې (لو) د لوی، ستر په مانا او(ګر) د غر یا غره په مانا دی.
په روسي ژبه کې غره ته ګره (Гopa) ویل کیږي او په ټولو سلاوي ژبو کې د (ګر، ګره، ګري) ریښه شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دغه کلیمه په سانسکریټ کې د (ګیري) giri په اوستا کې gairi اورمړي کې د giri په جوله او بڼه کارېده، چې د پښتو ژبې کې د (غر) په ډول تر اوسه ژوندۍ پاتې شوې ده.
په اردو ژبې کې اوس هم د (ګهر) ویی شتون لري، چې کور ته ویل کیږي.
زما په آند دا (ګهر) د همدغه (ګر اوغر) زړه بڼه ده نو ځکه پخوانیو آریایانو له بېلا بېلو سېلاوونو او نورو طبیعي آفاتو څخه ژغورنې په موخه ډېر په غرونو کې میشت کېدل.
دا غرونه د دوی له پاره له بېدیا او اوارې څخه ښه په امن استوګن ځي وو.
نو ځکه په اردو ژبې کې کور ته (ګهر) ویل کیږي، چې هماغه د پخواني (غر) چې د استوګن ځي په مفهوم کارېده، اوس هم کارېږي.

د (ګر) کلیمې په اړه لوی استاد علامه عبدالحی حبیبی وايي چې:
په سانسکریټ کې (غر) ته (ګیري) ویل کیږي او په لرغوني فارس کې دغې کلیمې ته د توماسچک په وینا (ګر) ویل کېده.
اروپایي څېړونکو چې د بابلي کتیبو په اړه کومې څېړنې کړي، نو په هغو کې د (ګر) کلیمه دغره له پاره کارول شوې ده.

دا چې لوګر ته ولې لوی غر ویل شوی، علت یې دا دی چې په دې سیمې کې لوړ او دنګ، دنګ غرونه ډېر زیات دي، چې لړلۍ یې دپکتیا، پکتیکا او دېره جاتو غرونو ته رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

پاتې شوه دا خبره، چې لوی غر څرنګه (ځنګه) په لوګر اوښتی، دا ژبني اومهالني ابدال یا اوښتنې دي، چې د وخت په تېرېدو سره ژبني تړنګونه بدلون مومي او کلیمې خپلې بڼې بدلوي.
په آریایي ژبو کې دا ډول بېلګې ډېرې دي، لکه په پښتو کې هر هغه کلیمه چې له دوو خپلواکو مورفیمونوڅخه تړښت موندلی وي، نو د لومړي مورفیم خپلواکه وروستۍ څپه غورځېږي، چې دې عملیې ته په تشریحي ژبپوهنه کې کمېدل (غورځېدل) یا Decreasing وایي.
د ساري په توګه مونږ وایو(مرسته) دا یوه مورفیم ده، کله چې ور څخه نوم جوړوو، لکه (مرستندوی) نو وروستۍ (ه) واو له څپه ترې لوېږي.
همدا ډول په پوهنه کې چې په (پوهنځي) کې د (پوهنه) وروستۍ (ه)غورځېږي.
په دې ډول، دې ته ورته نورې بېلګې.
په ځینو کتابونو کې لوګر ته لهوګر هم کارول شوی دی، خو دا کارونه ایتمولوجیک شا لید، نه لري.

د لوګر دریم نوم لوکرنا دی.
د یونان وتلي او نامتو جغرافیه لیکونکي بطلیموس د کابل څیرمه سیمې د ارګردا (ارغنده) لوکرنا (لوګر) او بګردا (وردګ) په نومونو یادې کړې دي.
له دغو سیمو څخه یوه یې لوکرنا یا اوسنی لوګر چې د پلازمېنې کابل سویل ختیځ ته څېرمه، پروت دی.
دوېیمه څېړنه لوګر د کلیمې په اړه فولک ایتمولوجیکه څېړنه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

ځینې خلک وایي چې لوګر د (لو ګر) یانې هغه کسان چې لو کوي په مانا ده.

دا پر ځای خبره ده، چې د دغې سیمې خلک خپل معیشت د کرهنې له لارې سمبالوي او په دغې سیمې کې غنم هم ډېر کرل کیږي، خو دا تسمیه له دې خبرې سره، هیڅ اړخ یا تړاو نه لګوي.

تر کومه ځایه چې زما تجربه ده، نو په لوګر کې دغنمو د لو کولو په وخت کې د لو له پاره له ختیځو ولایتونو څخه کسان راځي او لو کوي، چې په بدل کې یې غنم تر لاسه کوي. ان دا چې د دوی د ښه لو له کبله ځینې ختیځې (مشرقیوالې) کورنۍ په لوګر کې مېشت شوي او نورې بزګرۍ چارې پرمخ بیایي.

په خپله لوګریان لو او تربښر(تربښل) نه کوي، نو د پورتنیو دلایلو پر بنسټ دغه ایتمولوجي چې د خلکو په ذهنونو کې بې ځای نیولی نا سمه او ستره تېروتنه ده.

لوګر په خاک پاک (پاکې خاورې) هم مشهور دی.

د دې نوم پس منظر داسې دی، چې حضرت عثمان (رض) (۲۵-۳۵هجری) کال کې افغانستان ته را ننوت، نو پر هغه مهال د ده جنګي کومندان (قومندان) عبد الرحمان بن سمره د غزني له لارې لوګر ته لاړ.

هغه وخت په لوګر کې بودایي دین دود و او لوګریان د نوموړي دین لارویان وو.

عبد الرحمان بن سمره د دې سیمې ټول وګړي د اسلام پر سپېڅلي دین مشرف کړل او وروسته بیا د حضرت عثمان (رض) له خوا د یوه لیک په ترڅ، لوګر ته د پاکې خاورې یا (خاک پاک) ستاینې نوم ورکړل شو. [۱]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

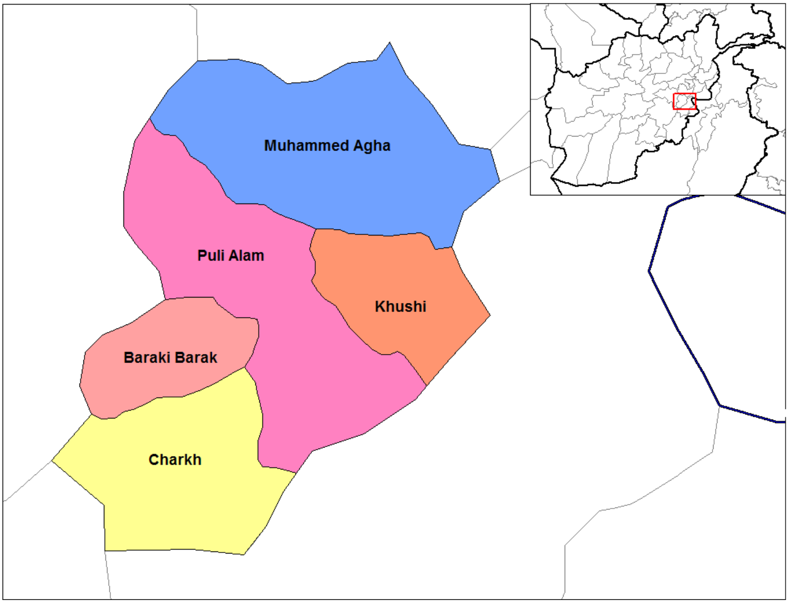

د لوګر ولايت نخشه (نقشه)

"د لوګر پنځه زره کلن لرغونی ښار " میس عینک:

لکه څنګه چې د برهمني او بودايي مذهبونو له تاريخي اسنادو څخه ثرګندېږي، لرغون پوهانو د اوړدې مودې له پاره فکر کاوه چې د کابل کلتوري سيمه (له کاپيسا او بګرام څخه تر لوګر پورې غځېدلې د ويديک په پيل کې د ښاري تمدن يوه مرکز و او د اوستان تمدن د مسيح له پيدايښت څخه شاوخوا درې زره کاله مخکې د آسيا وچې په دې برخه کې و، خو داسې کوم سند شتون نه درلود چې ثابته کړيې د کابل او شاوخوا سيمو کې د "برونزو" په دوره کې ښاري ژوند شتون درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینکو مسو کان ښار ته، غزېدلې لارې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بډار

....

د عینک مسو لرغونې غونډېو ته څېرمه اوايي (فضایی) انځور

ځکه چې د مرانجان له غونډۍ څخه تر لاسه شویو څو لرغونو سکې پرته، د دې فرضې د پیاوړتیا له پاره نور تاریخي شواهد نه شته.

د عینک مسو لرغونې غونډېو ته څېرمه اوايي (فضایی) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

تر ۲۰۰۷ کال پورې د چین د (MCC) شرکت له خوا د عینک مسو ستر کان د استخراج او د دغې سیمې تاریخي اثارو ساتنې د لرغونپوهانو ډېره پاملرنه د عینک مسو لرغونې سیمې ته اړولې وه.

د عینک مسو لرغونې غونډېو ته څېرمه اوایي (فضایی) انځور

د عینک مسو په سیمه کې، د کوشان دورې د غونډیو په سر کې د خورا مهمو شخصیتونو او نازکو نقاشیو سره د بودا معبدونه شتون لري چې د لرغون پوهانو له خوا باید په زیر (دقت) سره و ساتل شي.

هغه مهال د نړۍ له هر ګوټ څخه ګڼ شمېر لرغون پوهانو د عینک مسو له تاریخي سیمې څخه، لیدنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

د عینک مسو لرغونې غونډېو ته څېرمه اوايي (فضایی) انځور

د عینک مسو لرغونې غونډېو اوايي (فضايي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو لرغوني غونډېو اوايي (فضايي) انځور

د عینک مسو لرغوني غونډېو اوايي (فضايي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو لرغوني غونډېو اوایي (فضایي) انځور

د عینک مسو یوې لرغوني غونډۍ مخامخ انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو یوې لرغونې غونډۍ څېرنیز انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عينک مسو لرغونې سيمه:

د عينک مسو لرغونې سيمه د کابل سويل ختيځ ته په ۴۰ کيلومترۍ او په لوګر ولايت محمداغې ولسوالۍ کې، شتون لري.
په دې سيمې کې د افغانستان د مسو ترټولو لوی او په نړۍ کې د مسو دوهم کان (معدن) دی.
د دغو کانونو ټوليز زېرمې ۱۱,۳ مليون ټنه مس، يوه محدوده اندازه سره زر او د بودا معبدونو يوه لرغونی پيچلي (کمپليکس) دی چې د برونزو دورې پورې اړه، لري.

د عينک مس، ۴۰ هکتار (۱۰۰ أکر) پراخه ساحه لري چې په کې د بودا د صوفيانو عبادتګاه کمپليکس، کورونه، له ٤۰۰ څخه ډېر(زيات) د بودا مجسمې، سټوپې او د بازار ساحې شتون لري.
په دې سيمې کې د برونزو د دورې څخه ترلاسه شوي اثار شامل دي، او ځينې ترلاسه شوي اثار د ۳۰۰۰ کلونو څخه هم ډېر تاريخ لري.
د عينک مسو د اوسېدونکو شتمني د ساحې په پراخه اندازه او په ښه توګه ساتل شوي احاطه کې ښه استازيتوب کوي. لرغون پوهانو يوازې د بودا د کچې لاندې د ۵,۰۰۰ کلن زوړ برونزو د دورې د پاتې شونو په موندلو پيل کړی، چېرې چې د مسو لرغونې ويلې کوونکې بټۍ هم شتون لري.

د ساحې لاندې د مسو موندلو له پاره د افغانستان ليوالتيا د دې ځای د ساتنې پرځای د ويجاړولو لامل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

لرغون پوهانو د دې ځای انځورونه اخیستي، اثار یې ایستل شوي او کابل ملی موزیم ته لیږدول شوي دي .[۲]

تاریخ:

یاده سیمه د کابل ښار سویل ته په څلويښت کیلومترۍ او په لوګر ولایت کې د لومړي ځل له پاره په ۱۹۶۰ کال کې د فرانسوي جيولوجست ښاغلي البرټ دی لاپران له خوا وپېژندل شوه.

هغه وويل :

د مسو دغه بډایه کان په داسې سیمې (ځای) کې شتون لري چې د لرغونو اثارو پاتې شوني په کې شته کومې چې ډېرى يې زموږ دورې د لومړۍ پېړۍ پورې اړه لري.

په ۱۹۷۷ کې، د فرانسې د ساینسي څېړنو ملي مرکز څخه د لرغون پېژندونکو او جیولوجستانو یوې ډلې وخت (فرصت) تر لاسه کړ چې یوه ځل بیا دغه سیمه وګوري او لومړی تحلیل تایید کړي.

د مسو کان کیندنه چې د ۱۹۷۰ لسیزې په وروستیو کې د یوه شوروي اتحاد (تېر وخت) شرکت له خوا پلان شوې وه، د ۱۹۷۹ او ۲۰۰۱ کلونو ترمنځ په سیمه کې د امنیتي وضعیت له امله وځنډول شوه.

په همدې موده کې لوټ تالان هم وشو، چې په ۲۰۰۸ کال کې له یوې چینایي کمپنۍ سره کانونو د استخراج د پروژې د قرارداد په موخه د سیمې په خوندي کولو سره پای ته ورسېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د کان پراخه کمپلیکس او د راهبانو معبد:

د عینک د مسو ساحه د "بابا ولي غونډۍ" په نوم د ډبرې غونډۍ په شاوخوا کې پیژندل شوې وه چې د مسو معدني زیرمو سره ورته وې کومې چې په اسانۍ سره د لاسرسي وړ وې.
ډیری وختونه، د برونزو د دورې له پیل څخه، په سمه توګه (دقیقا) د لومړۍ پیړۍ څخه، د مسو فلز کان (معدن) کیندنې، تولید او بدلون روان و، دا کار تر اوومې پیړۍ پورې دوام وکړ او وروسته په بشپړه توګه ودرېد.
د لاسي صنایعو د دې پراخ فعالیت سره، لږ.ترلږ.ه د لومړۍ پیړۍ څخه وروسته، دا ممکنه ده چې د بودا معبدونه رامینځ ته کړي، چې ډیری یې قلعه شوي او د کانونو په شاوخوا کې شتون (موقعیت) لري او همدارنګه د عبادت ځایونه، چې رول (نقش) یې لا تر اوسه نه دي لیدل شوي، د کان کیندنې سیمې په زړه کې تعریف شوي، اړونده ګڼل کیږ.ي.
د استخراج وړ ساحه د دېوال په مرستې (واسطه، ذریعه) ساتل کیږ.ي کومې چې د لرغوني دورې یوه غښتلې (قوي) پټن ځای دی.
په هېواد کې د لومړیو پېړیو هنري او مادي کلتور بډایه سمبول د افغانستان د لرغون پوهنې انستیتوت له خوا په ۲۰۰۹ کال کې کیندنې پیل شوې چې ډېر بډایه لرغوني اثار یې چمتو (برابر) کړي دي.

په دې ټولګه کې، تاسو د بودا، بودیساتو، او همدارنګه د هندی دیوی، درګا د مجسمې پاتې شونې په زرګونو د خټو مجسمې موندلی شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دلته د ډبرو، فلزي مجسمو، د دیوال انځورونو لوی شمیر شتون لري چې د کوشان او کوشان - ساسانیانو هنر دودونو ځانګړي اړخونه څرګندوي.
په ځمکه کې د ساتنې غوره شرطونه (شرایط) د دې لامل شوي چې د لرګیو ډیری مجسمې، د جامو، ودانیو، او همدارنګه سپېدار د ونې په پوټکي کې ځو نسخې کشف شي، چې ځینې یې د بودایي سوترا خورا مشهورې دي، "د الماس سوترا" .
په ډېره (زیاته) اندازه سکې هم ترلاسه شوې، چې ډیری یې په میس عینک کې د یوه ورکشاپ محصولات دي، چې ځینې نښې یې په سترګو کېږي.
همدار راز، د ساسانیانو د سپینو زرو نور ټوکرونه او د کوشان د سرو زرو سکې هم موندل شوې، د دغې سیمې د لرغون پېژندنې چارې ښایي د ځو نورو کلونو د پاره، دوام وکړي.
لکه څنګه چې د نوم څخه څرګندېږي، په میس عینک کې د مسو شتون د څه مودې له پاره پیژندل شوی، په داسې حال کې چې د سیمې لرغون پېژندنې شتمنۍ د روسیې او افغان ځمکه پوهانو له خوا په ۱۹۷۳-۱۹۷۴ کې پېژندل (کشف) شوي دي.
عینک میسو د پنځمې او اوومې پېړۍ تر منځ د خپل سوکالۍ په پورته (اوج) کې و، دلته د الچون هون د واکمنانو خینګیلا او مهاما سکې موندل شوي چې د ٤٥٠- ٥٠٠ عیسوي په شاوخوا، په دې سیمې کې د الچون شتون مني (تاییدوي).
د دې سیمې د ورو ورانېدلو(خرابېدلو، زوال) دوره په اتمې پېړۍ کې پیل شوه، او په پای کې ۲۰۰ کاله وروسته میشته شوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

لرغون پوهان په دې آند دي چې عينک مسو يوه مهم تاريخي ميراث دی.

دا د فرانسوي لرغونپوه فيليپ مارکيس له خوا "د وربښمو د لارې په اوږدو کې يوه له خورا مهمو ټکو څخه" بلل شوی دی.

داسې انګېرل کېږي چې په دره کې ۱۹ جلا لرغون پيژندنې ځايونه شتون لري چې په کې دوې کوشنۍ کلاوې، يوه لويه کلا، څلورکلا شوی شوي د صوفيانو عبادتګاه وې، څو بودايي سټوپاوو او د زرتشتيانو د اور وژنې معبد، او همدا راز (رنګه) د لرغونو مسو کارخانې، د ويلې کولو ورکشاپونه، يوه سر چينه يا مشرتابه ، او د کانونو استوګنځايونه شامل دي.

د بودايي دورې د بودايي د صوفيانو عبادتګاه وو او نورو جوړښتونو سربېره چې د مخه پېژندل شوي دي، مس عينک د پخوانيو تمدنونو پاتې شوني هم لري چې احتمال يې د دريمې پيړۍ مخکې له ميلاد پورې بېرته ځي.

تاريخ پوهان په ځانګړي ډول د دې سيمې په سپړلو سره د فلزاتو او کان کيندنې د لومړنې ساينس په اړه د لا زياتو زده کړې امکاناتو څخه خوښ دي، په دې کې سکې، شيشې او د دې جوړولو له پاره وسايل شامل دي، چې زرګونه کاله مخکې ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ژغورنې کيندنې:

د ۲۰۱۰ کال د مې او ۲۰۱۱ د جولای تر منځ لرغونپوهانو نږدې ۴۰۰ توکي استخراج کړل چې د افغانستان ملي موزيم تر جګړې مخکې ساتل شوی وو.
دا سايټ شاوخوا ۴۰۰,۰۰۰ متر مربع (۴,۳۰۰,۰۰۰ قدم۲) ، څو جلا د صوفيانو عبادتګاه وو او سوداګريزه ساحه په کې شامله ده.
داسې ښکاري چې بودايانو چې نږدې دوې مليونه د مخه يې په سيمه کې ميشته کول پيل کړل د مسو د شتون له امله رامينځ ته شوي.

په دې وروستيو کې، د ډبرې يوه مجسمه يا ستېل، چې په ۲۰۱۰ کې وموندل شوه د شهزاده سدهارتا د انځور په توګه پيژندل شوې وه، مخکې له دې چې هغه د بوديزم بنسټ ايښودلی وي او د دې نظر ملاتړ له پاره اخيستل شوی و چې د سدهارتا د روښانتيا څخه مخکې ژوند ته وقف يوه لرغونی د صوفيانو عبادتګاه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

وروستي پرمختګونه:

په کابل کې د امریکا سفارت د بودایانو د کنډوالو د ژغورلو له پاره د یوه میلیون ډالرو په ارزښت د امریکا پوځي مرسته کړې ده.
د ۲۰۱۳ کال د جون تر میاشتې پورې په ساحه کې د ۶۷ لرغونپوهانو یوه نړیواله ډله شتون لري، چې په کې فرانسوي، انګلیسي، افغانان او تاجکان شامل دي.
همدا شان نږدې ۵۵۰ محلي کارګران شتون لري، چې ټاکل شوې په دوبي کې ٦٥۰ ته لوړ شي. [۳]

د عینک مسو لرغونو غونډیو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عينک مسو لرغونو غونډېو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه وخت صوفيانو عبادتګاه وې:

د خونګ (خانج) کلمې له ريښې څخه (د هغې ډولونه هم د "زاويه"، "دويره"، "رباط" سرليکونو سره) (په استانبولي ترکي کې: تيک، "تکه / ملاتړ") د اوسېدو ځای، روزنې، د صوفيانو غونډو او فعاليت ځای دی.

درګاه او آستانه اکثره د صوفيانو عبادتګاه وو ته د راجع کولو له پاره کارول کېده چېرې چې زوړ سړی ژوند کاوه يا ښخ شوی و. په تيرو وختونو کې، غوښتونکي د د صوفيانو عبادتګاه وو شتون د آرام (اسوده) ځای په توګه کارولی دی.

سيمانټيک بيا کتنه:

د صوفيانو عبادتګاه کلمه په فارسي ژبې کې د خانه (کور) مانا (معنی) ده او له دوو کلمو يانې (يعنې) خانه او ګاه څخه جوړه شوې چې مجموعه يې خانق او د صوفيانو عبادتګاه ده.

ځينې په دې باور دي چې د صوفيانو عبادتګاه د "خان" له کلمې څخه اخيستل شوې چې مانا (معنی) يې ميز دی، يا د "ښاغلي کور" د کلمې له کمښت څخه اخيستل شوی چې د هغه کور د پير يا "قطب" د استوګنې يا ښخولو(دفن) کولو ځای ته اشاره کوي.

د صوفيانو عبادتګاه له فارسي ژبې څخه اخيستل شوې ده، او معنی يې "هغه ځای دی چيرې چې درويشان او ګروان اوسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدایښت:

که څه هم د صوفیانو عبادتګاه وو د جوړیدو دقیقه نیټه معلومه نه ده، خو د دوی ابتدایي بنسټ د زاهد او عرفاني ذکر غونډو څخه جوړ دی، چې په یوې غونډه کې پر عبادت او ذکر کې ښکیل وو. ښایي، و ویل شي چې د دې ډول غونډو کارونه یوه پېړۍ په بصره کې وو او د ابو طالب مکي له قوله په قطب القلوب کې یادونه شوې ده چې د حسن بصري (۲۵۸ قمري کال) په کور کې یادې غونډې جوړې شوې وې او د ایوب علیه السلام په څېر خلک هم وو.

په دغو غونډو کې شیخراني، ملک دینار او محمد واسع موجود وو. په دې وخت کې دې ځای او خلکو ته د صوفیانو عبادتګاه او صوفي کلمې ویل عام نه وو، له همدې حلقې څخه عبدالواحد ابن زید بصرې ته نږدې د رباط عبادان (اوسنی ابادان) بنسټ کېښود، چې د سلیمان دراني، بشر حفیظ او سری سقطي (۲۴۴ قمري) په څېر خلک په دې رباط کې اوسېدل او تګ راتګ یې کاوه.

د ابن حوقل په لیکنو کې د درېیم ځل له پاره د رباط عبادان اوسېدونکو ته صوفیان ویل شوي دي او د "دویرا" کلمه لومړی د عبدالرحمن سلمي (۴۱۲م) حلقې ته ویل شوې ده او وروسته بیا هغه ځای ته راغلې ده.

د ابو سعید ابوالخیر مطالعه او ژوند د صوفیانو عبادتګاه کلمه د بایزید بسطامي (۲۶۰ قمري کال) او سهل امتحاني (۲۸۲ قمري کال) د ژوند او مقبرې د بیانولو له پاره کارول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

که څه هم د صوفيانو عبادتګاه وو لومړنۍ بڼه په خراسان کې وه، دوی د ايران، منځني ختيځ او شمالي هند په ډېرو ښارونو کې خپاره شوي دي.

د الخانات په دوره کې، د صوفيانو عبادتګاه وو جوړول نوره هم وده وکړه او په اذربايجان کې د شين بغازان او ربي رشيدي په څير ودانۍ د دوی له جملې څخه دي.[۴]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

ودانۍ:

د شاه نعمت الله ولي د هدیرې ځای په مهان، کرمان کې موقعیت لري د ډیرو لومړیو د صوفیانو عبادتګاه وو جوړښت ساده و او د کور یا جومات په څیر جوړ شوی و، که څه هم د منځنۍ آسیا او هند د صوفیانو عبادتګاه د ښتو جوړولو، د پلستر کولو او ټیل کولو سره د خښتو ودانۍ درلودې چې ډیری وختونه د منارونو سره جوړې شوې دي.

د اناتولیا په سیمه کې، په اوومه پیړۍ کې، د صوفیانو عبادتګاه پراخه شوه او معمولا د انګړونو او خونو(کوټو، حجرو) سربېره یوه لوی ګنبد، پخلنځی، کتابتون او په منځنۍ آسیا او چین کې هم شتون درلود.

د صوفیانو عبادتګاه وو جوړښت داسې دی چې یوه مربع یا مستطیل انګړ لکه د ښوونځیو په څیر اکثرا په لرګیو کې وي او د صوفیانو عبادتګاه د مرکزي انګړ په مینځ کې د اوبو حوض هم لري.

د معمارۍ ډیزاین له مخې، د صوفیانو عبادتګاه د یوې دروازې، دوې پورچونو او څلورو پورچونو سره جوړه شوې ده. خونې یا حجرې په یوې یا دوې پوړونو کې د ښوونځیو په څیر جوړیږي، د دې ترڅنګ د نوکرانو، مدیرانو او هم د ښځو له پاره خونې لري.

هره د صوفیانو عبادتګاه یوه لویه خونه (کوټه، حجره) درلوده چې د د صوفیانو عبادتګاه د مشر له پاره ځانګړې شوې وه، کوچنۍ خونې یا حجرې او کونجونه هم د هغې تر څنګ ډیزاین شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درجه بندي:

که څه هم د صوفیانو عبادتګاه وو د انساني جوړښت درجه بندي د طریقت په ډول او طریقې پورې اړه لري، مګر دا ټول یوه څه عمومي جوړښت څاري (تعقیبوي)، چې د طریقت په ډولونو پورې اړه لري، د صوفیانو عبادتګاه د اهرام په سر کې یوه قطب، پیر یا شیخ دی چې د عباداتو د پلي کولو او د شاګردانو د لارښوونې او زده کړې مسولیت لري او هغه څوک دی چې خپل ځای ناستی ټاکي، کومې ناستې چې د مرګ او د مرګ څخه مخکې وي.

په بل حکم کې خادم خاص دی چې له طالب سره د شیخ اړیکه لري او د شاګردانو او طالب له پاره د خوراک او استوګنې د برابرولو مسؤولیت لري، په ځینو طریقو کې خادم خاص ته نقیب، نایب، او وکیل وایي.

له خاص خادم نه وروسته د صوفیانو عبادتګاه، نوکر دی چې د خدمت، پخلي او پاکولو دنده په غاړه لري او بیا الته (هلته) اوسېدونکي په دوو ډلو ویشل شوي دي، هغه څوک چې چوپ (چپ، بند، خاموش) وي او هغه څوک چې خبرې کوي او بیا عادي شاګردان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صوفيانو عبادتګاه وو رواج:

د صوفيانو عبادتګاه وو په پراخېدو او د بېلابېلو توپيرونو ځانګو په جوړېدو سره، د رسمي مذهبي رسومونو ترسره کولو سربېره، ډېرى نور دودونه او طريقې جوړې او تاسيس شوې دي.

که څه هم د هرې طريقې دودونه د دې طريقې سره ځانګړي دي، خو د صوفيانو په عبادتګاه کې عام رواجونه هم عام دي.

د هغو دودونو په منځ کې چې تقريبا عام وو، موږ کولی شو د تشراف رسم (د چادرۍ اغوستلو)، د مجازاتو او محکوميت دودونه (پيماچن - ګوربينا - د جامو سوځول)، د سماع دودونه او د سما ډول (ډرم) غږول يادونه وکړو، دا دودونه لکه په څوکۍ کې ناست او سندرې ويل، په ځينو طريقو لکه نقشبنديه او قلندريه کې دا عبادات او رسمونه لږ دي، خو په نورو د صوفيانو عبادتګاه وو کې پلي کيږي.[۵]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک د مسو عبادتگاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتګاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتګاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسوغونډۍ کیندني انځور

که چېري مونږ په پورتنیو انځورونو ودانیو کې په ځیر سره کیندنې تر سره کړو او د صوفیانو عبادتګاه وو په هکله معلوماتو سره پرتله کړو، ډېرې ورتوالی به د نن ورځې د صوفیانو عبادتګاه وو سره ومومو، بیا کولای شوو و وایوو چې د صوفیانو عبادتګاه وو ودانۍ او هغه کې رسوم نه یوازې په اوسنۍ زمانې کې کارول کېږي بلکه داسې ودانیو جوړونه په پخوا پېر کې هم شتون درلود چې شا لید (تاریخ) یې تر ۲۵۰۰ کاله او تر هغه هم مخکې ته، رسېږي.

د صوفیانو عبادتګاه وو ودانۍ، په هغو کې رسوم او فعالیت د وخت په تېرېدو سره بدلون موندلی، څه شیان ترې لږ یا لرې شوی او نور نوې شیان په کې ګډ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو غونډېو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عينک مس ختيځو غونډيو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو ختیځې غونډۍ انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عينک مسو ختيځې ودانيو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو غونډیو انځور

د عینک مسو غونډیو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو ودانیو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

پاچا غونډۍ (شاه تپه):
د ښار یوه له اوچتو اومهمو غونډیو څخه شمېرل کېږی.

دا غونډي په ښار کې د ارګ او د مشرتابه په توګه کارول شوې ده. زما د لید په سترګو په دې غونډۍ کې کیندنې تر اوس مهاله نه دي تر سره شوی او هر څه د خاورو لاندې پاتې دي.

کوم څه چې په سترګو ښکاری د ودانیو ډبرو کار (سنګ کاری) او وربادې پخسې دېوالونه دي.

۱. د ډبرو کار (سنګ کاري):

د ډبرو کار کې راز، راز تیږې یا ډبرې کارېدلي دي چې ځینې یې د غره کلکې تیږې دي چې د هغه وخت په وسایلو سره ماتې شوې کومې چې دې سیمې ته نږدې شتون لري.
مګر نورې تیږې یا ډبرې د نږدې غونډیو او خوړونو نه راوړل شوي کومې چې دېوالونو کې، په سترګو کېږي.
دا تیږې یا ډبرې ښویې (لشمې) په بېلا بیولو ډولونو ښکاري.
د ډبرو دېوالونو اوچت والی په اوس محال کې اټکل نه شي کېدای، ځکه چې د پخسې دېوالونه پرې نړېدلي دي او د ۶۰ سانتیو نه تر ۸۰ سانتیو پورې ښکاري.
دا دېوالونه که مونږ د دې سیمې د نورو ودانیو سره پرتله کړو، داسې ښکاري چې ډبرو کار د ځمکې لاندې هم شتون لري چې په عامه توګه خلک ورته، غرقه وایي.
د غرقې سیور(بر) تر ځمکې باندې ډبرو کار نه ډېر دی او تر۲ مترو(دوو مترو) پورې رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ځمکې باندې ډبرو کار ۱۵۰ سانتي (یونیم متره) مګر په ځینو و دانیو کې تر ۱۲۰ سانتي (یو متر او شل سانتی) پورې هم شتون لري.
د ډبرو یا تیږو(سنګ کاریو) کې د ختو مصالح تر سترګو کیږي کېدای شي دا مصالح حقیقي نه وي او د دېوالونو په شړېدو او غورځېدو کېدای شي د ډبر کار ته، ننوتې وي.
په ځینو ځایونو کې ډبرو کار په وچه توګه ښکاري چې دا کار د معمارۍ یوه ښه بېلګه ده، کومه چې د ختو مصاله کولای شی نم او لوندوالی خونو ته و لیږدوي.
د دې کار د پخلي له پاره کیندو، علمي څېړونو او عصری تکنالوژۍ کارونې ته، اړتیا لیدل کیږي.

۲. پخسې دېوالونه:

په دې غونډیو کې ټول دېوالونه د تیږو یا ډبرو کار نه وروسته د پخسې دي او خاوره یې ځایي ده.
دا دېوالونه د اوسنۍ پخسې دېوالونو په شان په څو پړاوونو یا کتارونو کې تر سره شوي دي، چې د لمړي کتار لوړوالی یې ۸۰ سانتي (اتیا سانتي) ده.
کېدای شي نورو کتارونو لوړوالی یې د پخسې په قانون سره کوشني شوي وي.
د پخسې دېوالونو سیور(بر) ډېری ۱۵۰سانتۍ (یونیم متره) دي.
د دېوالونو سیور نه داسې ښکاري چې دا دېوالونه تر ۳۰۰ سانتیو(درېیو مترو) هم اوچت ول.
د پاتې شویو آثارو نه داسې ښکاري چې ودانې د دې غونډۍ پر سر کلا ډوله او په کونجو نو کې یې برجونه هم جوړ شوي او د وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په تېرېدو، د وخت حکومتونو او چارواکو د نه پاملرنې له امله، له منځه تللي دي.[۶]

د پاچا غونډۍ درې اېرخیزه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د پاچا غونډۍ یوي برخې انځور

د پاچا غونډۍ یوي برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

استوګن ځايونه:

مخکې له دې چې د عينک مسو سيمې د استوګن ځايونو په هکله هر اړخيزه مالومات (معلومات) وړاندې کړم، ښه به دا وي چې په تړوله او لنډه توګه د افغانستان استوګن ځايونو، بېلا بېلو سيمو کې تم او يا رڼا واچوم.

د هېواد استوګنې معمارۍ پراختيا، بېلا بېلې تجربې، يوځای کېدل، تکامل، او د هغې پرمختګ اوږدې مودې او پېړيو ته رسېدلي.

په ډېرو مواردو کې، د استوګنې ودانۍ معمارۍ هنر ته په پام کې نيولو پرته جوړې شوې، خلکو د هغه وخت د مختلفو اقليمي شرايطو په پام کې نيولو سره د خپلو پلرونو او نيکونو ورته تجربې جوړې کړې.

د استوګنې ودانۍ د کورنيو د شمير او د هغې د ودې له مخې په پام کې نيول شوي.

د غير پلان شوي کورونو وده، پرته له معمارۍ، ځينې وختونه د دې لامل شوي چې د استوګنې کورونه، د آرامۍ نه سربېره؛ بلکي نه ښايسته وه، نه د هوا مناسب جريان او نه هم د لمريزې انرژۍ څخه کار اخيستل او استعمالول ډير ستونزمن وو. د افغانستان چاپېريال، ټولنيز او اقليمي شرايط د دې هېواد د دوديز او مشهور ژوندانه ښه منعکسوي.

لويو ځمکوالو(فيوډالانو) او کوچيانو کورونه، کلا ګانې، پسو رمې، اوزو رمې او غوا ګانې درلودل.

د کوچنيو ښارونو يا ښارګوټو ډېری اوسېدونکي په مستقيم ډول د کليوالي ژوند سره تړاو درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د دې هستوګنې کورونو اوسېدونکي هماغه کارګر او واړه خلک وو. هغه کسان چې د سوداګرۍ په موخه له کليوالو سيمو څخه ښارونو ته کډه شوي وو، د هغوی د ودانيو بڼه د هغه وخت د خلکو د کليو د استوګنې کورونو ته، ورته وه.

مګر په لويو ښارونو کې، نسبتا پرمختللې ودانۍ، د هغه وخت معمارانو له خوا ورکړل شوي پلان سره سم، د ښاري آثارو هنر رامينځته شوي او وده يې کړې ده.

د خلکو د استوګنې د ودې په اړه اساسي پوښتنه، د اصلي اوسېدونکو، د هېواد اصلي اوسېدونکي، د بنسټيزو اغيزو، د استوګنې په وخت کې موجود اصول، حجم، ځای، د مختلفو کورني او بهرني شرايطو په پام کې نيولو سره ده.

د افغانانو ميشت ځايونو پيژندل، جلا کول او ويشل:

له پخوانيو وختونو راهيسې په افغانستان کې د استوګنې مختلف ډولونه موجود وو. تقريباً د غرنيو سيمو پيل، غرونه، د شپنو کورونه، بزګران، د ځمکې خاوندان وو.

دا ودانۍ چې په لويو کلا ګانو کې موجودې وې، په ډير زيار، کوښښ او ډېر وخت سره جوړې شوې دي کومې چې له واورو ډکې څوکې، د غرونو د څوکو په لاندنيو برخو کې، د غرونو په منځ کې، په غرونو کې، په ميدانونو کې، د خاورو په غونډيو کې، شنه باغونه، د انګورو باغونه وو او په هغو کې به دوی اوسېدل، کوم چې د غره منځ د اوسېدو په نوم يادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په ټیټو سیمو کې، د استوګنې کورونه د خپلو ستایلونو، ځانګړتیاوو سره، په خلاص ځای کې او د طبیعت لید، یا د لمر خوندي کولو په پام کې نیونې سره، جوړ شوي او لیدل کېږي.

دا په ویاړ سره یادولای شو چې په ډبرینو، شګو، تودو(ګرمو) بې اوبو غونډېو او میدانونو کې د سخت کار په پایلې کې،زمونږ نیکونو لویې کلا ګانې جوړې کړې دي.

یادو ودانیو دېوالونه او چتونه درلودل، د استوګنې ځایونه، د نن په شان کړکۍ نه درلودې خو ټولو کلا ګانو، استوګن ځایونو او باغونو دروازې درلودې، کله ناکله یې دروازو د پاسه او یا کونجونو کې پاټکونه (بلنداژونه، برجونه) درلودل کوم چې د هغې سیمې اقلیمي شرایطو ودانیو جوړولو او د هغې په وده کې مهم رول لوبولی دی.

د اقلیمي شرایطو او د هغې سیمې په پام کې نیولو سره، د افغانستان د استوګنې جوړښت په دوو برخو ویشل شوی دی:

۱- غرنۍ سېمې د استوګنې معماري.

۲- د اوارو سیمو د استوګنې معماري.

ویشل شوي؛ د هغې سیمې شرایطو ته، په پام سره، د غرونو او د استوګنې ځایونه، نږدې (۱۰۰۰) متره توپیر لري.

د افغانستان غرنۍ سیمې چې د هندوکش لوېدیځ د هندوکش مرکزي سیمې او د پارا پامیزاد غرونه په کې شامل دي د سمندر له سطحې څخه تر (۱۰۰۰) مترو پورې ځمکې، لوړې ارتفاع او بېلا بېل (جلا، جلا یا مختلف) اقلیم لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

هغه ټکي (نقطې) چې د سمندر له سطحې څخه (۳۵۰۰) متره لوړوالی لري، یا هغه لوړې سیمې چې ټول غرونه، لوړې ټکي (نقطې) او د هغې لوړوالی په کې ګډ (شامل) وي.

ساړه اقلیم، د لمر لړ رڼا، ډیر اوږد نه، حتی په ځینو سیمو کې لږه هوا یا اکسیجن چې تنفس یا تنفسي سیسټم ته زیان رسوي او د انسان په روغتیا هم منفي اغیزه کوي.

د ځمکې او کرنې پوله د سمندر له سطحې څخه (۳۴۰۰) متره لوړه نه ده، حتی د هندوکش په کلا ګانو کې هم د واورو کرښه د سمندر له سطحې څخه (۴۰۰۰) متره لوړه ده، چې سویل ختیځ لوري ته نوره هم په سې لوړیږي.

د قفقاز د غرونو د لوېدیځو ټکو(نقطو) سره د غرنیو سیمو پرتله کولو له پاره، چې لوړوالی یې د سمندر له سطحې څخه شاوخوا (۲۰۰۰) تر (۲۵۰۰) مترو پورې رسیږي د واورې ترټولو نږدې کرښه ده؛ خو په افغانستان کې د واورو د کرښې لوړوالی د سمندر له سطحې (۲۷۰۰) تر (۳۰۰۰) متره پورې دی.

د سمندر له سطحې څخه تر (۱۲۰۰) تر (۱۴۰۰) مترو پورې د افغانستان د استوګنې معمارۍ سټایل د بشپړې سطحې د استوګنې له ساحو سره څه ناڅه توپیر، مګر له هوساینې (راحت والی) سره ډېر توپیر لري.

په ساده، نیمه وچو او غرنیو سیمو کې د استوګنې د جوړښت توپیر له (۱۲۰۰) تر (۱۴۰۰) او (۳۴۰۰) تر (۳۵۰۰) مترو پورې دی، د آرامۍ (آسوده، راحت) شتون (موقعیت) درلودو معمارۍ سټایل احساس کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

سیستماتیکې څېړنې ښیي چې په غرنیو سیمو کې د معمارۍ پراختیا د منځنۍ آسیا د هېوادونو د غرني معمارۍ سره ډېر توپیر نه لري، د سټایل او ودانیز لاره (طریقې) ګډ ټکي په کې لیدل کېدی شي.

شکل ته په درناوي، د اثرونو شکل ورکول، د افغانستان د معمارۍ بنېه د نورو اروپایي هېوادونو د غرنیو سیمو د معمارۍ په پرتله ډېره ترلې ده، د ودانیزو موادو، اقلیمي شرطونو (شرایطو)، د سیمې د هوساینې (راحت)، ټولنیزو، اقتصادي حالاتو په پام (نظر) کې نیولو سره کلتوري، مذهبي، مذهبي ژوند، د لرغونو زیرمو، د سختو ډبرو سره د غرونو جوړېدل، د سمندري لارې نه شتون، په ځانګړې توګه هېواد، وچ او صحرایي اقلیم لري.

د افغانستان د بېلابېلو سیمو استوګنې معمارۍ او د هغې د زون کولو(زونبندي) په اړه مفصلې او هراړخیزې څېړنې له (۱۹۷۳) څخه تر (۱۹۷۹) کلونو پورې د کابل پولیتخنیک انستیتوت (د کابل پولې تخنیک پوهنتون) کې ((د لوړو سیمو استوګنې معمارۍ د زون کولو لاره یا طریقه)) تر سرلیک لاندې پیل شوې چې د افغانانو عنعنوي استوګنې په ځانګړي ډول د افغانستان لوړو سیمو ته په پام سره، ترسره شوې ده.

په دې علمي څېړنه کې د افغانانو اوسېدو دودیز ټاټوبي تر څېړنې وروسته په لاندې ډولونو وېشل شوي دي.

- له کابل څخه تر هرات پورې د (۱۰۰۰) کیلومترو په اوږدو کې د (۱۸۰۰) مترو په اوږدو کې د کابل له ساحو څخه تر (۹۰۰) مترو پورې د هرات په سیمو کې، د خاصو اوسېدونکو د ډولونو، منځنیو غرنیو سیمو او د زابل ولایت (قلات) تر منځ پوله د سمندر له سطحې څخه (۱۲۰۰) متره لوړوالی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

- د کابل - سالنګ پر لاره د کابل ولایت، بامیان پوله د لوړو غرنیو سیمو د اوسېدو په تړاو د وېش او زونونو ترمنځ وېشل شوې ده.

- په نورو مختلفو سیمو کې د استوګنې بله برخه شتون لري، چې تر تړلو، نیمه تړلو، په جزوي توګه پرانیستې، یا په جزوي توګه په حجمي بڼه کې جوړه شوې وي، د لارې (طریقې)، ځانګړو اړیکو په پام کې نیولو سره؛ کوم چې د غرونو په مینځ کې د استوګنې معمارۍ په توګه پیژندل کیږي.

په لاندې نخشه (نقشه) کې تاسو کولی شئ د مغلق ریلیف (جګوالی او ټیټوالی) او د افغاستان استوګنې بڼه(تیپ) کتلای شئ.

I - د اوارو (هموارو) او نیمه اوارو (هموارو) سیمو معماري.

II - د نیمه غرنیو سیمو معماري.

III - د غرنیو سیمو معماري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

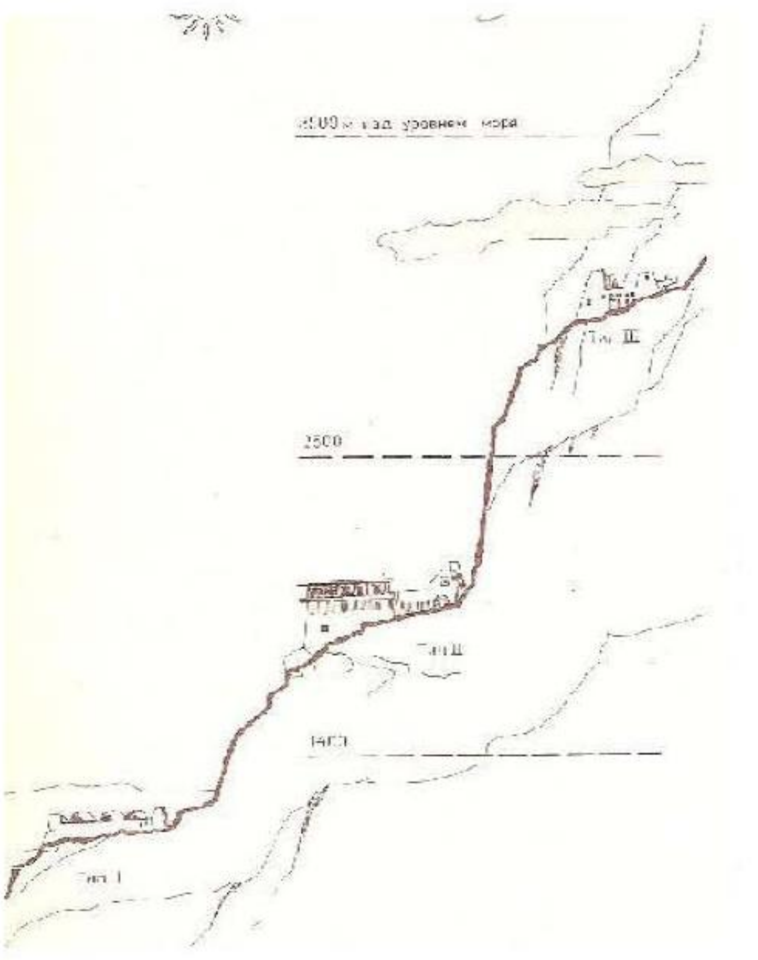

د تړل شوی (مغلق) ریلیف (جګوالی او ټیټوالی) او د افغانستان استوګنې بڼه (تیپ) نخشه (نقشه)

[۷]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د استوګن ځای تعریف:

یوه استوګن ځای (کور، سرپناه) هغه ودانۍ ده چې دېوالونه، چتونه، دروازې، کړکۍ، کلتوري، ټولنیز یا مادي زیرمه کولو فعالیتونه، د خلکو انفرادي او ډله ایزو فعالیتونو خدمت کول، او د ورته عملیاتو له پاره محافظت کاروي.

استوګن ځای (کور، سرپناه) ذهني کور کېدی شي په حکومت (دولت) پورې اړه ولري کله چې په کې اسانتیا وې وي.

انسانانو شاوخوا ۳۰،۰۰۰ کاله د مخه، د کورونو جوړول پیل کړي، مګر ډېری یې په لنډ مهاله کوټو یا سمڅو (سوریو، غارونو) کې ژوند کاوه.

انسانانو خواړو د لټون حرکت کولو د مخه د پناه اخیستو له پاره ساده جونګړې او خیمې هم جوړوې.

رواني بدلونونه:

څرنګه چې انسانانو د عادت ژوي دي، نو د یوه کس (چا) د استوګن ځای حالت له رواني پلوه پېژندل شوی چې په چلند، احساساتو او په ټول (عمومي) ډول پر رواني روغتیا اغېزه کوي.

ځینې خلک کېدی شي د استوګن ځای څخه بې خبره وي کله چې دوی د یوې مودې وروسته خپل استوګن ځای پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

نن ورځ ، ډېرى خلک په استوګن ځايونو(کورونو) کې ژوند کوي، استوګن ځاى د شتمنۍ (املاکو) په توګه ګوري، ځکه چې استوګن ځاى د کار، کورنۍ فعاليتونو او ژوند کولو ځاى دى، نو ځکه استوګن ځاى په ذهني او فزيکي لحاظ خورا لوړه مانا (معنى) لري.

د اوسني استوګن ځاى برخې:

۱. دالان

۲. د اوسېدو خونه (سالون)

۳. د خوب خونه

۴. حمام

۵. تشناب

۶. کاري خونه

۷. پخلنځاى

۸. خوراکخونه

۹. ګودام

۱۰. د مطالعې خونه او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استوګن ځایونو ځانګړي ډولونه:

۱. سمڅې - کومو کې چې انسانانو په پخوا پېر کې ژوند کاوه.
۲. خیمې - د لنډ مهاله ژوند یا استراحت ځای دی.
د بېلګې په توګه: د منګولیا کوچیانو د یورت په نوم ګردې خیمې جوړې کړې چې د لنډ مهال له پاره، په بل ځای کې تنظیم کېدی شوای.
۳. جونګړې (خس پوشک) کومې چې د وابنو او لښتو څخه په ځنګلونو او دښتو کې جوړې شوې دي.
٤. لرګیو کورونه – کوم چې په ځنګلونو، کلیو او ښارونو کې د ونو لرګیو (لښتو، څانګو) څخه جوړې شوي دي.
٥. د خټو او پخسو کورونه.
٦. د اومه خښتو کورونه
٧. د پخو خښتو کورونه
٨. کانکرېټي کورونه
٩. فلزی کورونه
۱۰. مختلط کورونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د عینک مسو سیمې استوګن ځایونه:

د لیدو او څېړنو نه وروسته، داسې ښکاري چې تر اوسه په بشپړه توګه هر اړخیزې فني او تخنیکي کیندنې او څېړنې په سیمې کې نه دي تر سره شوي، نو ځکه د استوګن ځایونو(کوټو) ځینې دېوالونه د باندې او د ننه خواوو نه، تر خاورو لاندې دي.

په ځینو نورو ځایونو، غونډیو او په ځانګړي توګه لوېدیځو غونډیو استوګن ځایونو کې د ننه خواوې تشې ښکاري، یوه کوټه د بلې سره نښلول شوې او پایله (اخر) کې یې د غره سمځې یا سوري ته رسیږي.

د څېړونو نه داسې ښکاري چې په لمړي ځل انسانانو دلته ژوند له سمڅو نه پیل کړی او بیا ورو، ورو د سمڅو نه وتي او د ځان له پاره یې استوګن ځایونه، جوړکړي وي.

د دې کوټو ودانیز مواد یې ټولې تیږې (ډبرې) دي او د ډبرو نه داسې ښکاري چې ډبرې یې د نږدې سیمې نه راټولې شوي او ځینې یې هم داسې ښکاري چې د نږدې غرونو نه راوړل شوي کومې چې په غرونو کې په څرګنده توګه تر سترګو کیږي.

دا تیږې یا ډبرې تور رنګ او ځیني یې امکان لري چې د مسو تیږې یا ډبرې هم وي، د دې تیږو او ډبرو رنګونه (شکلونه)، وزن او جوړښت د نورو تیږو او ډبرو سره، توپیر لري.

د ډېرى (اکثرو) تیږو دېوالونو بر(سور، سیور) یې ۱۱۰ سانتي متره دي چې په هغه کې مواد (مصالح) ختټه کارول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دا مواد (مصالح) د اوبو، بارانونو او واورو په وړاندې ډير پاينت (مقاومت) لري، په دې توګه مونږ کولای شو هغه تر اوسه هم وګورو، که چيرې مونږ په ځير سره څيړني تر سره کړو دا به څرګنده شي چې په ډبر کاری (سنګ کاری) کې د رس (خاک رس) یا ورته خاوره کارول شوې وي کومه چې په نږدې سيمو کې شتون لری.

رس خاوره:

د ازمويني او موادو له پاره د امريکايی ټولنې د تعريف له مخې، راس د هايدروس المونيم فيلوسيليکيټس په ګډون (شمول) راټول شوي طبيعي منرالونه دي چې د کافي نم (رطوبت) په ډېرولو(اضافه کولو) سره د پلاستيک ځانګړتياوې ترلاسه کوي او د وچيدو وروسته کلکيږي (سختيږي).

د خاورې په طبقه بندي کولو کې، خاوره په ښه دانه لرونکي ګروپ کې ځای پرځای شوې، د خاورو ذرې معمولا د ۰،۰۰۲ ملي ميترو څخه کوچنۍ اندازې په توګه تعريف شوي دي.

ځيني وختونه د ۰،۰۰۲ څخه تر ۰،۰۰۵ ملي ميترو پورې ذرات هم د خاورو په توګه تعريف کېدی شي.
هغه ذرات چې د خاورو په طبقې کې د دوی د اندازې سره سم ځای پر ځای شوي د خاورې منرالونه اړين نه دي. د خاورې په ميکانيکونو کې، خاوره هغه ذرات دي چې که چيرې د اوبو محدود مقدار سره مخلوط شي، د خميرې خواص په ګوته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندي ښار

....

خړپړتیا د خاورو په څېر د اوبو سره مخلوط شوي ملکیت دی له همدي امله دا مناسبه ده چې د خاورې هغه ذرات چې یوازې د اندازې له نظره د خاورو په کټګوریو کې راځي (یعنې د دوی اندازه له ۲ مایکرون څخه کوچنی وي) د خاورو پر ځای د خاورو اندازې ذرات بلل کېږي.

په ودانیزو چارو کې د رس خاورې کارونه:

رس خاوره د خښتو په جوړولو کې کارول کېږي، د معیاري خښتو د تولید له پاره د دې ډول خاورې ځانګړتیاوې باید د معیاري شمېرو(نمبرو) سره سمې وي.

د داغ لرونکو ختې د چینایي لوښو په څېر پاکې نه دي، دوی ډېرتروشوالی او مګنیزیم (مګنیزیم آکسایډ) لري او د تیلو داغ وړنې او رنګولو له پاره کارول کېږي.
اوچر، چې له ختو سره شګه ده، ډېره اوسپنه اکسایډ لري او په رنګولو کې کارول کېږي.

بنتونیټ:

د سمندري خاورې یوه ډول دی چې د Montmorillonite لویه برخه جوړوي او ځاګانو کیندلو او د انعکاس صنعتونو په جوړولو کې کارول کېږي.[۲]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د لویدیځو او ختیزوغونډیو استوګن ځایونو پرتله:

که چېرې مونږ د لویدیزو غونډیو استوګن ځایونه د ختیزو او نورو غونډیو سره پرتله کړو، ډېرې ځانګړتیاوې په ستروګو کېږي چې د بېلګې په توګه یې، په لاندې ډول لیکلی شوو.

۱. ختیزو او نورو غونډیو استوګن ځایونه:
په یادو غونډیو کې استوګن ځایونو تاداونه (تهدابونه) او برسېره برخه یې د تیږو یا ډبرو نه جوړې شوې چې په ځینو سیمو کې لوړوالی یې تر ۱۵۰ سانتیو او سیور یا بر یې تر ۲۰۰ سانتیو (دوو مترو) پورې رسېږي او د هغه نه بر سېره دېوالونه یې د پخسې نه کارول شوي چې لمړی کتار (قطار) سیور یا بر یې د تیږو یا ډبرو کار سره یوه شان ده او په ټوله کې لوړوالی یې تر درېیو مترو پورې رسېږي.
د خونو (کوټو، اتاکونو یا اطاقونو) اندازې ډېرې سره ورتې او د دېوالونو اوچت والی یې سره یوه شان دي.

۲. لویدیزوغونډیو استوګن ځایونه:
په دې غونډیو کې استوګن ځایونه ټول له تیږو یا ډبرو نه کارول شوي چې د دېوالونو سیور یا بر په تادونو(تهدابونو) کې ۲۱۰ سانتي او د پاسه یا بر سېره دېوالونو سیور یا بر یې ۲۱۰ سانتي متره او د شته دېوالونو لوړوالی یې تر ۲۰۰ سانتیو (دوو مترو) نه لوړ دي.
د دې غونډیو استوګن ځایونه کوټې یوه د بلې سره لار یا اړیکه لري او په پای کې یوې سمڅې ته رسېږي.
زما په اند دوې لاندې لامل تر سترګو کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

الف:
کېدای شي په دې سیمې کې ژوند د همدو سمڅو څخه پیل شوی او بیا وروسته نورو غونډیو ته غزېدلی وي.

ب:
کېدای شي ژوند په نورو غونډیو کې پیل شوی او بیا وروسته د مسو لټون په ترڅ کې ځینې کسان د مسو راویستلو (استخراج) له پاره الته مېشت شوي وي، دا کسان کېدای شي د مسو راوېستلو (استخراج) کاریګر وي.

ما د دېوالونو په اندازه کولو وخت کې داسې بیل یا جلا ډول تیږې یا ډبرې ولیدې چې تور رنګ، جوړښت او دروندوالی (وزن) یې د نورو ډبرو سره توپیر درلود چې د دې ډبرو رنګ تور او د پښنو تیږو (سنګ پای) یا ډبرو ته، ورته والی درلود.

بل مهم ټکی د دې سیمې په استوګن ځایونو کې د مسو ویلې کولو خونې او ځایونه هم تر سرګو کېږي چې کېدای شي په هغه وخت کې د ډېرو سادوو او بسیطو وسایلو څخه کار اخیستل شوی او د هغه وخت کسان په دې نه دي توانېدلي چې د مسو ټولې تیږې یا ډبرې ویلې کړي، نو ځکه ګمان کېږي چې ځینې تیږې یا ډبرې یې ویلې کړي او پاتې برخه یې وروسته په دېوالونو کې کارولي وي.

په دې سیمې کې ۹۰ سلنه استوګن ځایونه د سمڅو سره تړاو یا تړلي دي. د پورته خبرې پخلي د پاره باید نورې دقیقې، مسلکی او فني کیندنی تر سره او بیا د یادو سیمو ساتنې (مراقبت) موخو پلانونه او بودیجې په پام کې ونیولو سره، تر سره (عملي) شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لویدیزو غونډیو استوګن ځایونه:

د دې سیمې یا غونډیو استوګن ځایونو دېوالونو، ځینې برخې ورانې (ویجاړې) شوې ښکاري، دا په دې مانا (معنی) ده چې دا کار د غیر قانوني څېړونو او کیندو په پېر تر سره شوي او یا هم د غیر مسلکي کسانو او نه پاملرنې پر بنسټ سر ته رسېدلي او بیا د طبیعي پېښنو سره ورو، ورو ورانې (خرابې) شوې وي.
د ډېری خونو(کوټو، اتاقونه) اندازې په لاندې ډول دي:

د خونو(کوټو) د ننه اوږدوالی ٤٠٠ سانتي متره، بر(سور، سیور) یې ۱۹۰ سانتی متره او شته (موجوده) اوچت والی (لوړوالی) یې تر ۳۰۰ سانتیو (درېیو مترو) پورې رسېږي.

په دې خونو یا کوټو کې ټیټ دېوالونه هم تر سترګو کېږي چې خونې او یا کوټې په دوې برخو وېشي.

۱. لمړۍ برخې اندازې یې په لاندې ډول دي:
اوږدوالی ۴۰۰ سانتي په ۱۹۰ سانتي کې، چې مساحت یې ۷۶۰۰۰ سانتی متره مربع چې د (۷,۶) مترو مربعې سره سمون (یوه شان، مساوي) دي.

همدا راز که د خونې (کوټې) حجم تر لاسه او یا وښیوو، کولای شو وروسته تر محاسبې، په لاندې ډول ولیکو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

۲۲۸۰۰۰۰۰ سانتي متره مکعبه کېږي چې ۲۲،۸ متره مکعبو سره سمون (یوه شان، مساوي) ده.

د دې دېوالونو کارول شوې مصاله (مصالح، ختـه) هماغه د رس (خاک رس) یا ورته خاوره ده چې نه یواځې د ډبرو کار (سنګ کارئ) کې کارول شوې ده، مګر دا خاوره د خونو (کوټو، اتاکونو) کورنیو (داخلي) دېوالونو پر مخ لکه اخبږ هم کارېدلې او مونږ یې په لاندې انځورونو کې په ښه توګه کتلی او لیدلی شوو.

په ځینو خونو(کوټو) په یوه دېوال کې تاخچې (تاقچې، طاقچې) هم تر سترګو کېږي چې ابعاد یې په نخشو (نقشو) کې لیدلی شوو.

دا دېوالونه د باندې خواوو نه د سیمې خاورو او کوشنیو تیږو نه ډک شوي مګر د ننه خواوو نه لوخ او یا هم لوخ شوي دي کوم چې د ودانولو نه ورسته د رس او یاهم ورته خاورو نه، اخبږ شوي دي.

همدا راز یوه خونه د بلې خونې سره د ټیټو او لږ سیورو(سورو، برو) دېوالونو په ذریعه چې ابعاد یې په نخشو (نقشو) کې ښودل شوي، جلا شوي دي.

بله مهمه خبره د پام وړ دا ده چې په سیمې کې اوس کومه چینه، کاریز او سیند نه په سترګو کېږي، یواځې کوم ځیز چې مونږ یې لیدلی شو، هغه وچ خوړونه دي.

ځرنګه چې پوهیږو اوبه په ځمکه کې ترټولو بډایه او یقینا ترټولو مهمه او اړینه مایع ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

مګر د انسانانو په ژوند کې د اوبو رول يوازې په بيولوژيکي پېښنو پورې محدوده نه ده، د اوبو فزيکي ځانګړتياوې د ځمکې د نورو موادو په پرتله، بې ساري دي.

د هوا څخه وروسته، اوبه د ژونديو موجوداتو له پاره ترټولو مهمه ماده ده، اوبه د چاپيريال له مهمو منابعو څخه دي، او د ټولو ژونديو موجوداتو ژوند او روغتيا، د انسانانو په شمول، نباتاتو او حيواناتو په وجود پورې اړه لري.

د ځمکې درې پر څلورمې برخې اوبه پوښلې دي، خو د دغو اوبو ډېرى برخه مالګه لري او د شته اوبو يوازې يوه سلنه تازه او د کارونې وړ ده.

اوبه په ځمکه کې يوه پراخه ماده ده، دا په مختلفو بڼو ليدل کېدى شي لکه سمندر، باران، يخ او داسې نور.

په دې دوره کې، اوبه په دوامداره توګه له يوه حالت څخه بل حالت ته بدلون ورکوي، مګر نه ورکېږي ځکه هر ژوند اوبو ته اړتيا لري.

انسانان د څښاک اوبه کاروي، دا هغه اوبه دي چې کيفيت يې د بدن ميټابوليزم له پاره مناسبه ده.

د نفوسو په زياتيدو(ډېرېدو) سره د طبيعي اوبو سرچينې په ختمېدو دي او دغې ستونزې د نړۍ ډيرى حکومتونه اندېښمن کړي دي.

ځينې وختونه، د اوبو د کمښت د ستونزو له امله، دا ماده د خپل مصرف اعتدال له پاره کوپون کيږي.

کېداى شي په پخوا وختونو کې يادو خوړونو، اوبه درلودې او يا هم په سيمې کې د اوبو چينو شتون درلود، د اقليمي بدلون سره په سيمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

کې د اوبو سطحه ټيټه شوې وي او د ابو وچېدو سره سم د دې سيمې خلک خپل ځايونو پرېښودو ته اړ او سيمه يې په شته توګه پرېښودلې او د طبيعي حالتونو سره ورو، ورو تر خاورې لاندې شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

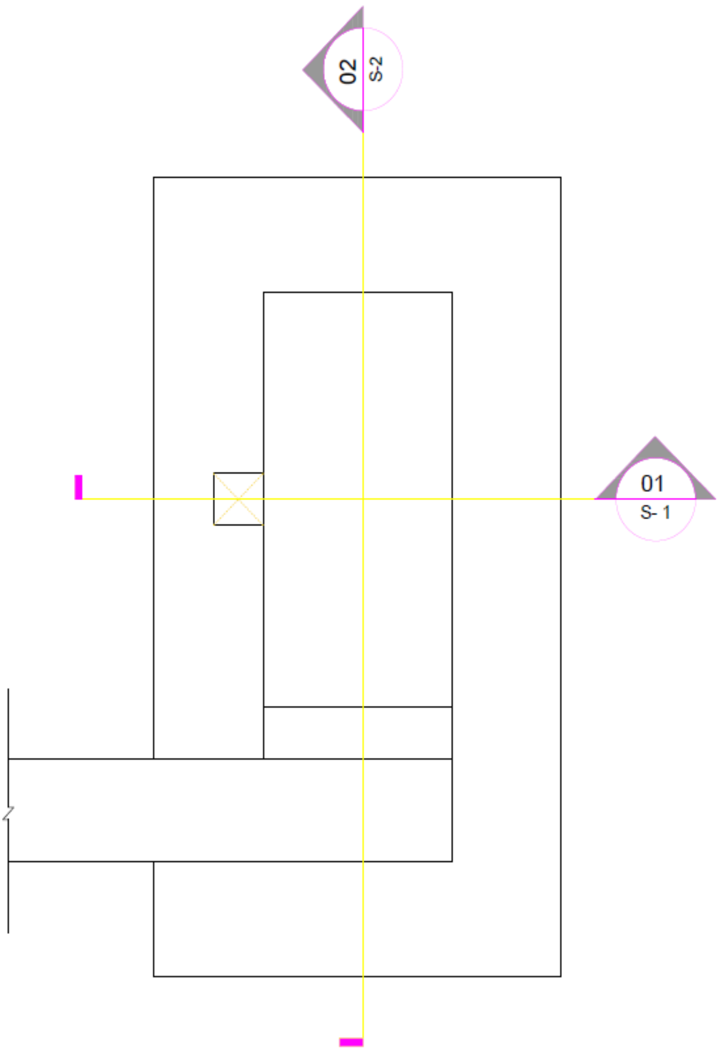

د استوګن ځای (کوټې) پاس لید (پلان) نقشه د بېلګې په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

د خونو(کوټو) په يوه اړخ کې تاخچه (طاقچه، تاقچه) هم ښکاري چې بر(سور، سيور) يې ۵۰ سانتي متره، ژوروالی يې ۵۰ سانتي لوړوالی په خواوو کې ۷۰ سانتي متره او منځ کې ۹۰ سانتي متره تر سترګو کېږي چې دواړو خواوو دېوالونه په سر کې د ليندۍ په توګه (شکل) سره نښلول شوې دي، اندازې يې کولای شوو، لاندې نقشو کې په ځير (دقيقه) توګه وګورو.

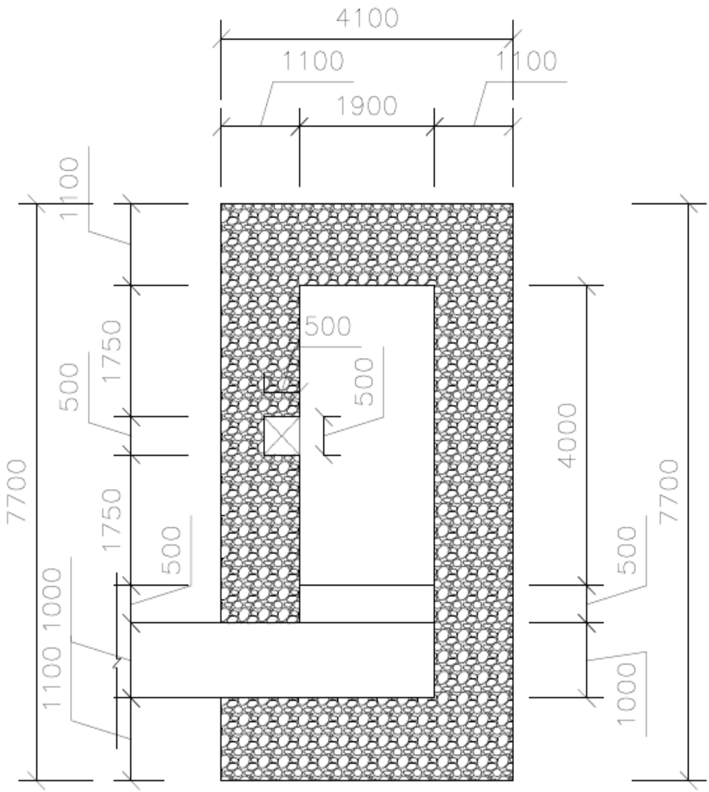

د کوټې پاس ليد (پلان) نقشه د اندازو په پام کې نيولو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو لارو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د ډېرو استوګن ځایونو د یوې خونې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو يوې خونې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یوې خونې کې د تاخچې (طاقچې) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د خونې (کوټې) اوږد پاس لید د تاخچې په ګډون

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خونې (کوټې) بر لید اړیکه د سمڅې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خونې (کوټې) بر لید اړیکه د دالان دېوال سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د دالان بر لید اړیکه د سمڅې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د دالان بر لید اړیکه د سمڅې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

سمڅې ته د ننوتو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

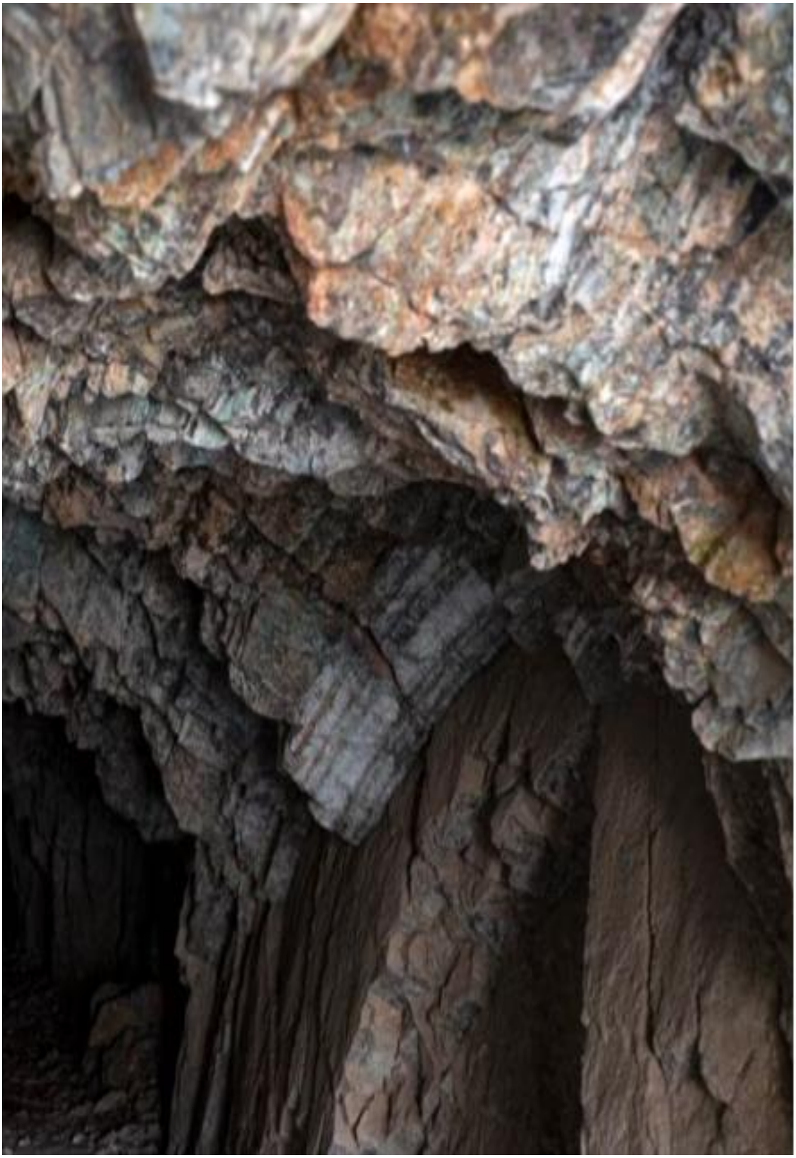

د يوې سمڅې ننوتو ائځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د يوې سمڅې انځور

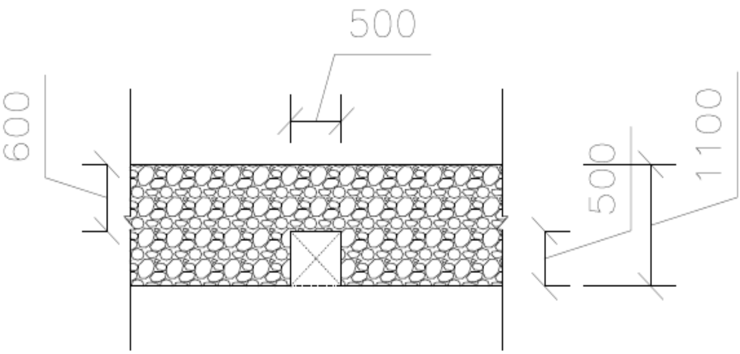

د تاخچې (تاقچې، طاقچې) نقشې پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

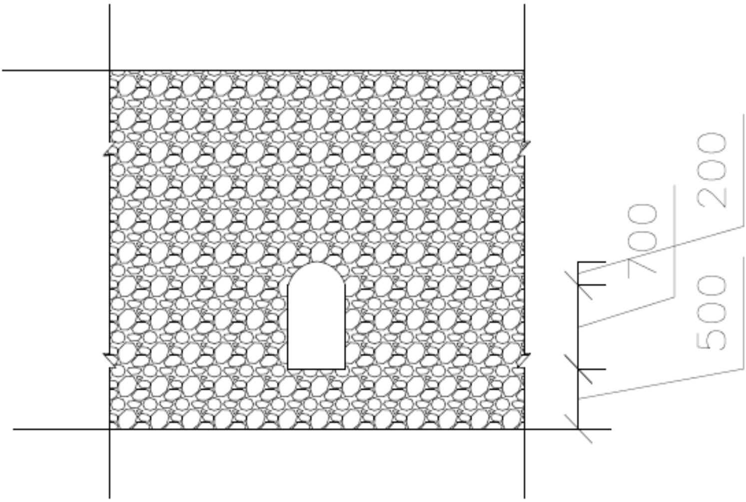

د تاخچې (تاقچې، طاقچې) نخشې (نقشې) مخامخ لید

د خونو(کوټو) یوه برخه یې دالان بنکاري چې د تیټ دېوال(لږ لوړوالي دېوال) په مرستې سره، جلا شوي دي .
د جلا کونکي دېوال بر(سور، سیور) ۵۰ سانتی او لوړوالی یې د شته ځمکي فرش نه ۷۰ سانتي ده.
په دې توګه د دالان مساحت ۱۹۰۰۰ سانتي متره مربع چې د ۱،۹ متره مربع سره یوه شان (سمون، مساوي) ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

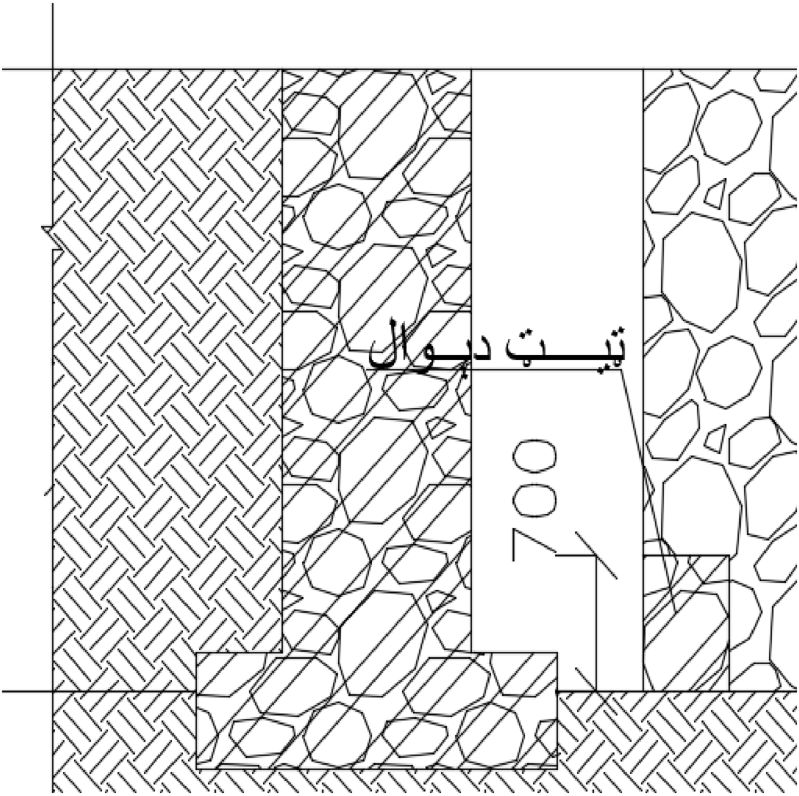

د تیټ دېوال نقشه په ټوټه (کټ، قطع، برش) کې

که چېرې مونږ د کوټو غولو(فرش) ته په دکیکه (دقیقه) توګه وګورو د ټولو دېوالونه تاداونو یا تهدابونه خښنه برخه (غرقه) لري چې سیور یې دېوالو د ننه نه ۵۰ سانتي متره ډېر او کېداشي د باندې خوا یې هم په دې اندازه وي، مګر د باندې خوا وتی او ژوروالي یې په ستر نه ښکاری چې دا کار، تخنیکي کیندنو ته اړ تیا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

همدا راز کوټو غولي تاداو (تهداب) منځنۍ برخه د ۲۰ شلو سانتي مترو په اندازه ژور ښکاري او کېدای شي په کې کيندنې تر سره شوې وي.

اړينه خبره دا ده چې د ورانېدو مخنوي له پاره بايد د دې سيمی استوګن ځايونو په کلکه ساتنه وشي تر څو د دېوالونو ويجاړېدو مخه و نيول شي.

پورته ليکل شوې مالومات (معلومات) په لاندې نقشې کې په دکيکه توګه، ښودل شوي دي.

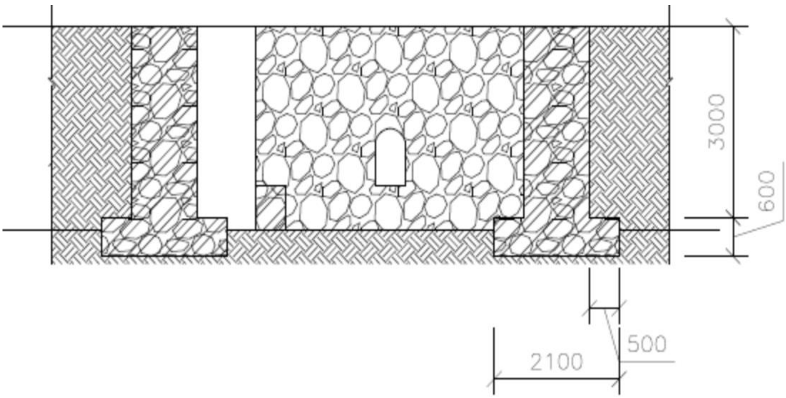

اوږده (۰۲) ټوټه (کټ، قطع، برش)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بنار

....

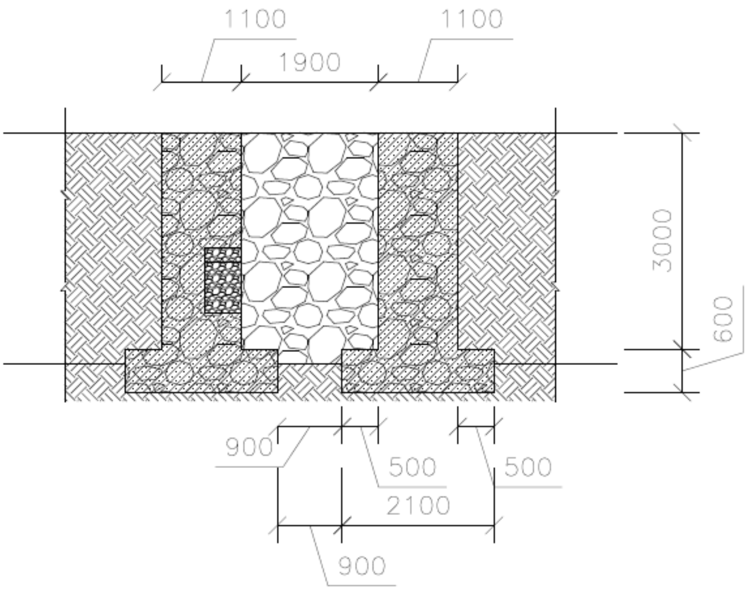

لنډه (۰۱) ټوټه (کټ، قطع، برش)

د خونو(کوټو) چتونه:

د سيمې خونې کومې چې په سترګو کېږی تر اوس محال چتونه نه لري او کېدای شي په پخوا پېر کې يې درلودل او انسانانو د خونو او (کوټو) نه د کال په بېلا بېلو موسومونو کې ترې ګټه پورته کړې وي.

کېدی شي لاندې پوښښ د سيمي موادو په پام کې نيولو سره، تر سره شوي وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

۱. د دې له پاره چې خونو (کوټو) بر(سیور، سور) خورا لږ یانې د ننه اندازه یې د یوه دېوال نه تر بل دېوال پورې ۱۹۰ سانتي متره دي، کېدای شی د چنار لرګیو نه کوم چې د لوګر ولایت په ټولو سیمو کې په پراخه کچه کرل کېږي او دهغه ځای نه شاوخوا سیمو ته هم لېږدول کېږي، کارول شوي وي.

دا لرګي کېدای شي د وختونو په تېرېدو او ځینو کسانو له خوا په جګړو کي لوټ (غلا) شوي اویا سوځول شوي وي، مګر تر اوسه داسې نښې نښاني، نه په سترګو کېږي.

۲. که چېرې د دې کورونو دېوالونه د کابل ښار غره لوړې ودانۍ د عاشقانو او عارفانو سیمې بودا معبد سره پرتله کړو، داسې ښکاري چې د خونو(کوټو) پوښښ ټول د تیږو(ډبرو) په کارونې سره تر سره شوی او په کې خټه استعمال شوې وي او وروسته د ګنبدنو د بشپړ تیا نه، شاو خوا د غره ټوټې تیږې او پارچې خورې شوي او بامونه یې ښوی او اواره حالت غوره کړی وي.

۳. د ځینو مجسمو خونو(کوټو) چتونو ځینې کوشنۍ برخې تر اوسه هم په سیمې کې شتون لري، چېرې مونږ د یادو خونو یا کوټو چتونو پاتې برخې په ځیر سره تر څېړنو لاندې ونیسو، دې پایلې ته به ورسېږو چې یادو خونو چتونه نیمګړي استوانه یې کواره یا شکل درلود.

په چتونو کې هماغه نرۍ تیږې یا ډبرو نه کار اخیستل شوی دی کوم چې د ستوپاوو په جوړښت کې تر سترګو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د چتونو تیرې یا ډبرې په ولاړه یا نېغه (پره) توګه کارېدلي او د دوو تیرو یا ډبرو تر منځ خته کارول شوې کومه چې له رس خاورې سره ترل، نرډېوالی یا ورته والی لري.
د دې ډبرو اوچت والی کومي چې په لیندۍ ډول کارېدلي ۳۰ سانتي مترو ته رسېږي.

د لیندۍ چت بشپړېدو نه وروسته په لیندۍ او شاو خواوو د سیمې خاور کومه چې د جغلو سره یوه ځای ده، تر ۱۰۰ سانتیو پورې اچول شوی ده، چې د وخت په تېرېدو سره په خورا ښه توګه تخته شوې یا کلکه شوې چې د اوبو ښکته کېدو ټول امکانات یې بند کړي دي، بیا د ننه خواوو نه دې تیرې یا ډبرکاری او چتونو ته د هماغې ختې نه اخېړ ورکړ شوی دی.

تر اخېړ وروسته دېوالونه او چتونه د سپینې خاورې (ګل سفید) په مرستې سپینې شوي یا رنګ شوي دي.

د دې خبرې پخلي له پاره کولای شو د یادو خونو کوټو بر (سور، سیور یا عرض) په ځیر سره وګورو چې د ډېری خونو یا کوټو بر تر دوو مترو لږ او ځینې یې ۱۹۰ سانتي متره دي.

د دې ورته والي پخلی هم اسانه کار نه دی، ډېرو څېړنو او تخنیکي کیندنو ته اړ تیا شته، کېدای شي په دې هکله د عصري اکسرې کمرو او مصنوعی زیرکتیا تکنالوژۍ څخه، کار واخیستل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښنار

....

غوره لاره يې دا بولم چې پخوانۍ ليکنې په ببلا ببلو ژبو کې کومې چې د دې سيمې په هکله دي، تر هر اړخيزه څېړنې او مطالعې لاندې و نيول شي، دا کار به تر ټولو د کيکه (دقيقه) او کټور وي.

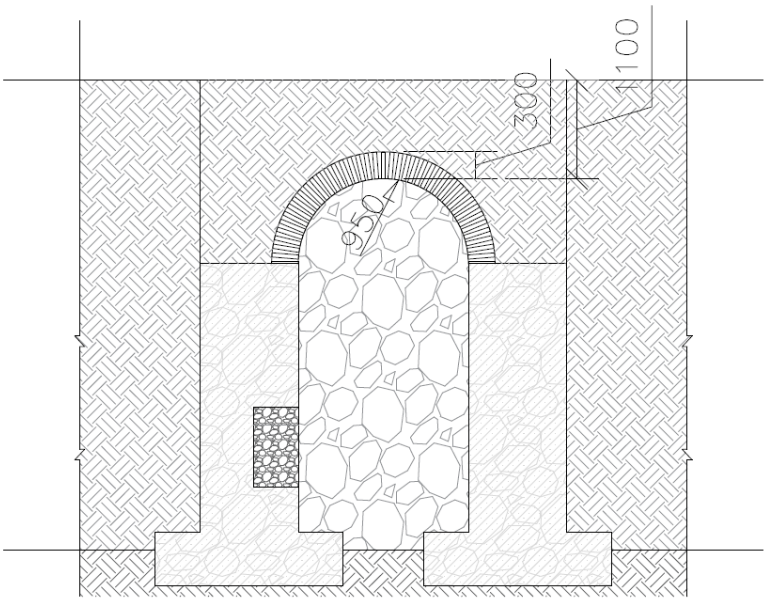

۰۱ پريــــک

د خونو يا کوټوچټونو بېلګې نقشه (پرېک يا برش)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بنار

....

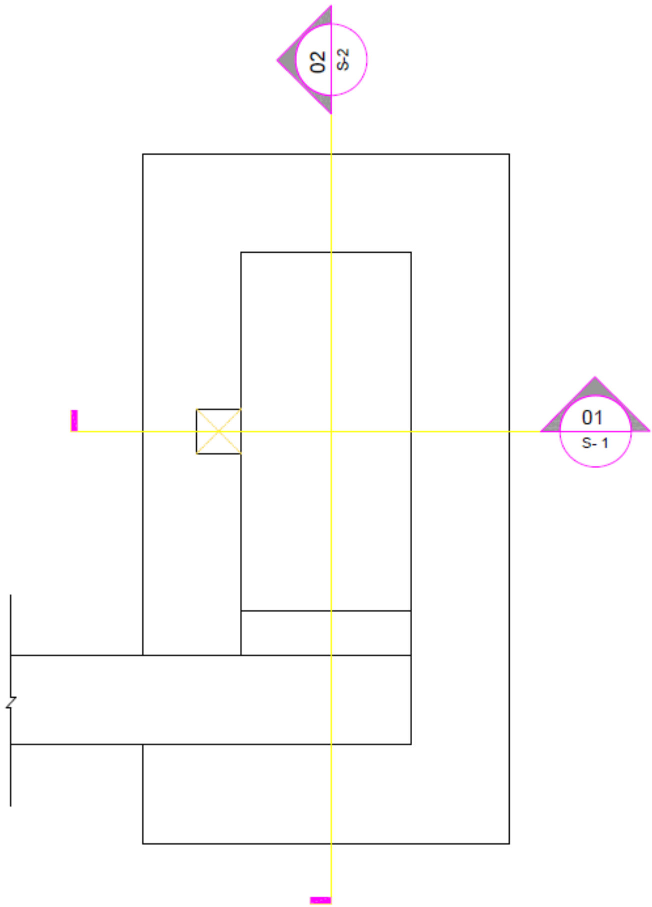

د خونو یا کوټوچتونو ښېلګې نقشه (پلان)

(c) ketabton.com: The Digital Library

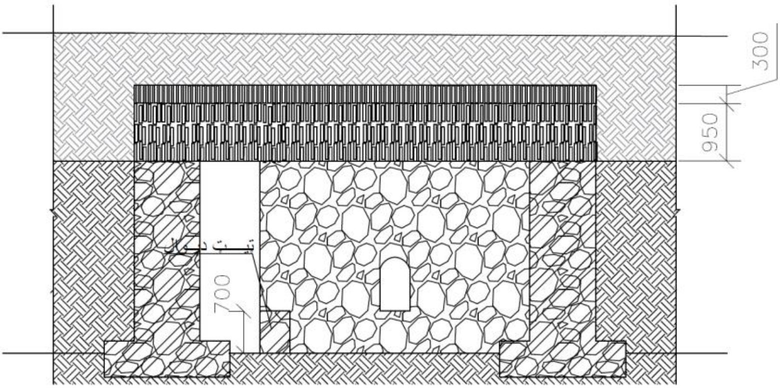

۰۲ پرېـــک

د خونو یا کوټوچتونو بېلګې نقشه (پرېک یا برش)

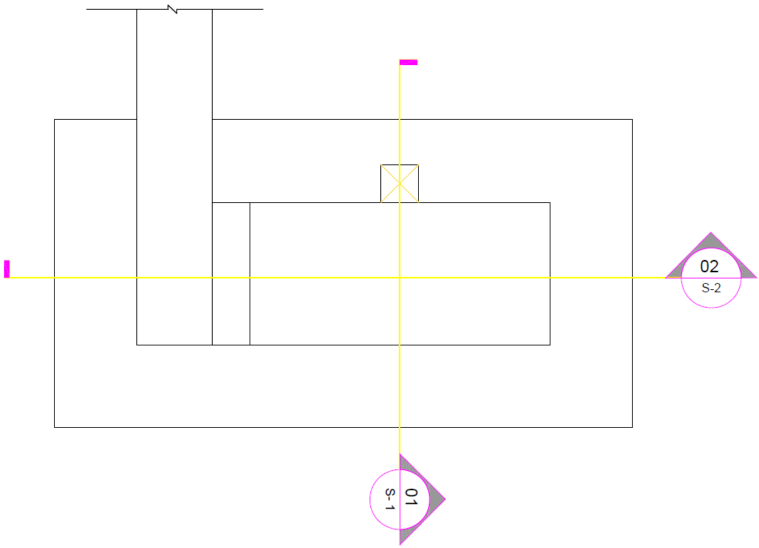

د خونو یا کوټوچتونو بېلګې نقشه (پلان)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

سمڅې:

که چېرې مونږ د يوې کوټې نه بلې کوټې ته کومې چې د لنډو دالانونو (دهليزونو) په مرستې سره يوه ځای شوي سمڅو ته رسېږو، کومې چې په غونډيو او غرونو کې شتون لري.

دا سمڅې خورا ژورې دي ما هم کوښښ وکړ چې يوه څه په يوې سمڅې کې ور د ننه شم، مګر د تخنيکي وسايلو نه درلودلو سره وړاندې تګ نه لاس بر سر شوم.

د سمڅو په پيل برخو کې چېرې چې ورته طبعي رڼا او اوا (هوا، اکسيجن) رسېږی کوولای شو د ننه لاړ شو.
مګر وروسته د تيارې او اوا (هوا، اکسيجن) کمښت سره مخ کېږو چې وړاندې تګ په عادی حالت کې نا شونی دی او اړينه ده چې د ځان سره خاص څراغونه او اکسيجن ډبې ولرو.

همدا راز کېدای شي په سمڅو کې ژوي او ځناور هم شتون ولري، لازمه ګڼم چې هر راز څېړنې په سمڅو کې د عصري تکنالوژۍ په مرستې سره، تر سره شي.

په شاوخوا غونډيو او غرونو کې ډېرې سمڅې شتون لري کومو مخو ته چې هېڅ استوګن ځايونه، ودانۍ نه په سترګو کېږي، د مالوماتو (معلوماتو) پر بنسټ داسې ښکاري چې دا سمڅې د مسو پلټنې او استخراج په موخو د پخواني شوروي اتحاد او خاصتآ هغوی له خوا زمونږ د هېواد نيونې (اشغال) په وخت کې، تر سره شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په نړۍ کې د خلکو مېشتېدو لاملونه:

که مونږ پخوا پير ته پام واچو او د مېساپټاميا يا ميسوپوتاميا (بين النهرين) ښار په هکله معلومات په ځير سره ولولو، کولای شوو د هغه منځ ته راتلو لاملونو باندې پوی شوو.

عربان دې ته جزيره وايي، خو په عمومي ډول هغه سيمې ته ويل کېږي چې له شمال ختيځ څخه د زغروس غرونو او له سويل لويديز څخه د عربي پليټيو تر ځنګ پورې محدوده وي او په جنوب ختيځ کې د فارس خليج څخه د تورس ضد پورې غځېږي او په شمال لويديځ کې لوړې ځمکې.

١ - د ميسوپوتاميا لومړی نومونه:

د لومړي ځل له پاره يونانيانو دې سيمې ته ميسوپوتاميا نوم ورکړ.

ميسوپوتاميا، د رمادي په جنوب کې (د بغداد لويديځ شاوخوا ١١٠ کيلومتره)، د فرات په ځنډه کې موقعيت لري او د سمررا په ښکته کې د دجلې په ځنډه کې موقعيت لري (شاوخوا ١١٠ کيلومتره د بغداد شمال - شمال لويديز کې)، يوه چپه ځمکه ده.

٢ - د سمندر له سطحې د ميسوپوتاميا لوړوالی

له بغداد څخه د اروندرود تر خولې پورې، د بحر له سطحې څخه د لوړوالی توپير شاوخوا لس متره دی.

٣ - د ميسوپوتاميا اقليم

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د دې په پای کې يوه سيمه ده چې د "هور" په نوم پراخه لندبلونه او ريږونه لري، د منځنۍ تودوخې او د هوا د اوربښت په پايله کې د اوبو مقدار خورا لږ دی، منظم نه دي، ميدانونه سخت او وچ او لږترلږه د کال په اتو مياشتو کې د کرنې له پاره مناسبه نه وي.

له همدې امله، کرنه، چې ظاهرا په لسمې ميلادي پېړۍ کې د ميسوپوتاميا په لوړو او باراني سيمو کې، د ميسوپوتاميا په محوري غونډيو کې پيل شوې، په يو وخت کې پخپله ميسوپوتاميا کې پيل شوه، د تمدن اصلي مرکز، کله چې مصنوعي اوبولګونه منځ ته راغله، او د اوبو له لارې پراخو ځمکو ته راوړل شوه.

د اوبو لګولو په مناسب ډول، سويلي ميسوپوتاميا په يوه ميشته ځمکه بدله شوه چې لوی نفوس يې تغذيه کړ.

په پای کې، د جنوبي ميسوپوتاميا اوسيدونکو په ٤٠٠٠ ميلاد نه وړاندې کې د شمالي ميسوپوتاميا کلتوري برتري په غاړه واخيسته، او ښاري دولتونه لکه ايريدو، اور، لارسا، لاګاش، نيپور، اکاد او بابل جوړ شول.

۴ - د ميسوپوتاميا اقتصادي فعاليتونه

په ميسوپوتاميا کې، کرنيز محصولات، د څارويو پالنه، کب نيولو، د کجور کرنه او د سرې پورې اړوند صنعتونه په اسانۍ سره شتون درلود، مګر لرګي، ډبرې او فلزات په ندرت سره موندل شوي يا شتون نه لري؛ د پايلې په توګه، سويلي ميسوپوتاميا د پيل ځخه د سوداګرۍ ځمکه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د میسوپوتامیا هنري فعالیتونه

په ودانیزو(ساختماني) کارونو کې د ختو کارول، په ختو او ختو باندې د لیکلو هنر او د دې خاورې یوه له ځانګړو نښو څخه دی، میسوپوتامیا بېلا بېلې (مختلفې) ژبې او کلتورونه لري او له ډېرو تاریخي دورو څخه تېرې شوې دي، دا ریښتېنی جغرافیائي وحدت نه لري، تر ټولو مهم د دې نشتوالی دا دایمي پلازمینه ده.

۶ - د میسوپوتامیا تمدن

د میسوپوتامیا تمدن د خپل کثرت او تنوع له پاره پیژندل شوی دی، دې تمدنونو یوه بل باندې تاثیر کړی دی، لکه د اکاډین تمدن باندې د لرغوني سومري تمدن نفوذ او د اور د دریمې کورنۍ د پاچاهانو نفوذ، چې په میراث کې یوه ترکیب دی.

د Sumerian-Akkadian تمدن، د دویم زریزې په لومړۍ ربع کې.

د میسوپوتامیا تمدن د هیتیانو په دوره کې د ۱۷۰ میلاد څخه وړاندې څخه د اناتولیا لویو سیمو ته رسېدلی.

۱,۶. د مختلفو علومو په برخه کې

بابلیانو په ریاضیاتو او ستور پوهنه کې لویه ونډه درلوده، حقوقي نظریه د دې تمدن په لومړیو دورو کې وده او ژوره شوه او د قانوني حکمونو په ځو سیټونو کې لیکل شوې، چې د کوډونو په نوم پېژندل کیږي، چې د حمورابي کوډ خورا مشهور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲٫۶. په اقتصادي ډګر کې

له لس زره کاله میلاد څخه وړاندې د لوی دایمي استوګنځایونو تر رامینځته کېدو پورې، په میسوپوتامیا کې د پراختیا لاندې مرحلې پېژندل کېدی شي، چې ځینې یې په موازي ډول دوام لري:

د کوچیانو له ژوند څخه بدلون، یا د استوګنې د دایمي یا موسمي بدلون څخه لېرد، چې د ښکاریانو او د څارویو لومړی ډله وه، په یوه ځای کې د څو کلونو یا حتی د تل له پاره ژوند کول؛ د نباتاتو د تجربوي کښت څخه د حبوباتو اغیزمن او محاسبه شوي کښت ته لېږد؛ د کورونو جوړول او په وینا، په معبدونو کې د خدایانو "جوړول"؛ په هدیرو کې د مړو ښخول؛

د لوښو اختراع چې لومړی د لاس په واسطه جوړ او سینګار شوی او وروسته د څرخ په واسطه؛ د متخصصو مسلکونو پراختیا او د کار ویش؛ او د فلزي تولید.

د زوي کیمي او شنیدار د استوګنې ځایونه چې د یو بل په شاوخوا کې او د راوندوز په شمال لویدیز کې موقعیت لري، د ۱۰ څخه تر ۹ پېړۍ پورې د لېږد دورې پورې اړه لري.

د میسوپوتامیا د ماهوري غونډۍ په پولو کې، د کرکوک په ختیځ کې د جرمو قلعه کې، نږدې درې زره کاله موده تعقیب کېدی شي، شاید دا استوګنځی د ۶۷۵۰ میلاد نه وړاندې په شاوخوا کې رامینځته شوې وي.

حسونة (موصل ته نږدې) او تل ساوان (سامارہ ته نږدې)، د میسوپوتامیا په وچه کې تر دې دمه کشف شوي ترټولو زاړه کلي دي چې شاوخوا زر کاله وړاندې تړاو لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳,۶. د کرنې په برخه کې

تال ساوان د باراني کرنې د پولې په سويل کې موقعيت درلود، او په دې توګه دا بايد په يوه ډول پر اوبولګولو تکيه کړې وي - حتی د دجلې څخه اوبه راوباسي - او له همدې امله دا يوه تاريخ وړاندې کوي چې وروسته يې د سويلي برخو کې ميشته کېدل ممکن وو.

ميسوپوتاميا د وسيلو او تجهيزاتو پرمختګ، د اوبو له لارې ټرانسپورټ، او په ځانګړې توګه په دې سيمې کې د معمارۍ پرمختګونو مخ په زياتېدونکي سرعت تعقيب له پاره ترټولو مناسب ځای د ايريډو ښار دی چې په تاريخي وختونو کې د سومريانو خدای اينکي پيروانو مرکز و.

۴,۶. د معمارۍ په ډګر کې

د ايريډو معبد معمولا د بابل د دورې په وروستيو کې د مذهبي ودانيو لومړۍ بېلګه ګڼل کېږي، د بېلګې په توګه، زيګورات، د ارييک (اروک / اريخ، لرغوني سوميرين ښار) د لويو معبدونو په جوړولو سره، د څلورمې پېړۍ په پای کې او د پای په شاوخوا کې د معمارۍ وده د دريم زريزې په پيل کې دا خپل اوج ته ورسېد.

لکه څنګه چې د ميسوپوتاميا د خلکو توکميز هويت معلوم نه دی، د پخوانيو تاريخي استوګنځايونو د ټولنيز تنظيم په اړه هيڅ معلومات شتون نلري، د يوه کلي په مطالعه کې، دا ممکنه نه ده چې د "حکومت" يا د سيمه ايزو اړيکو په اړه خبرې وشي، کوم چې ممکن د يوه واحد مرکز له خوا تسلط شوی وي.[۲]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د استوګنې غونډې انځور

که چېرې مونږ د سيمې استوګنو کورونو ته نظر واچوو د هغه وخت د خلکو ښه سوچ په معمارۍ کې ته غاښ په ګوته کوو او حيرانيږو چې هغوي په پخوا پېرونو کې مخکې تر دې چې پر ودانيو پيل کړي، لمړې يې شاوخوا سيمې کتلي، د استوګنې له پاره يې اوچتې غونډۍ ټاکلي او بيا وروسته يې البته د کورونو په جوړونې، لاس پورې کړی دی.

د داسو کورونو جوړونه لاندې ګټې لري:

۱. داسې غونډۍ هېڅکله د سېلابونه، واورو ښوېدو (برفکوچ) او د غره ډبرو غورزېدو تر اغېزې لاندې نه راځي.

۲. داسې غونډۍ د ورځې له خوا پوره لمر او خلک کولای شي ترې ډېره ګټه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

۳. کورونه په داسې غونډيو کې د ښې اوا (هوا) نه برخمنې او خورا ښه طبعي باد په کورونو کې چليږي.
۴. د کورونو جوړونه په داسې غونډيو کې تر لوړ امنيت نه برخه منې وي.
۵. دا کورونه د هرې خواوو نه ليد لري.
۶. د سيمې خلک کوم چې د ورځني دندو، اوبو راوړنې له پاره ښکته سيمو ته تګ او راتګ کوي، همدا راز کوشنيان او ځاروي کولای شي په آسانه توګه يې و مومي.
۷. د داسې کليو پته ور کونه هم ډېره آسانه او هر کس (څوک) کولای شي په ساده توګه يې و مومي.
۸. په داسې کورونو کې واوره او د باران اوبه نه ايساريږي او په ډېرې چټکۍ سره د کوشنيو ويالو کيندونو سره لاندې سيمو ته ښکته کيږي.
۹. د کورونو جوړونې مواد يې ځايي ډبرې او خاوره ده.
۱۰. د ډبرو په کار کې هم د خاورو نه کار اخيستل شوی دی.
۱۱. دېوالونه يې د پخسې دي.
۱۲. د ډبر کارکې يې دوې ډوله تيرې چې يوه ډول يې کلوله يا ګردې تيرې چې د غونډيو شاو او خواوو نه ټولې شوې او کارېدلي دي، او ځينې نورې يې د سمڅو نه کيندل شوي او د کار سيمو ته لېږدول شوي دي.
داسې ډېرې لږې تيرې ښکاري چې د غونډيو تيرې ماتې شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غرونو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غرونو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د میس عینک د کان کیندنې په ساحه کې د لرېترلرېه دوو کلیو څخه یوه اوس هم شتون لري [انځور د فرانز جې مارتي له خوا]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

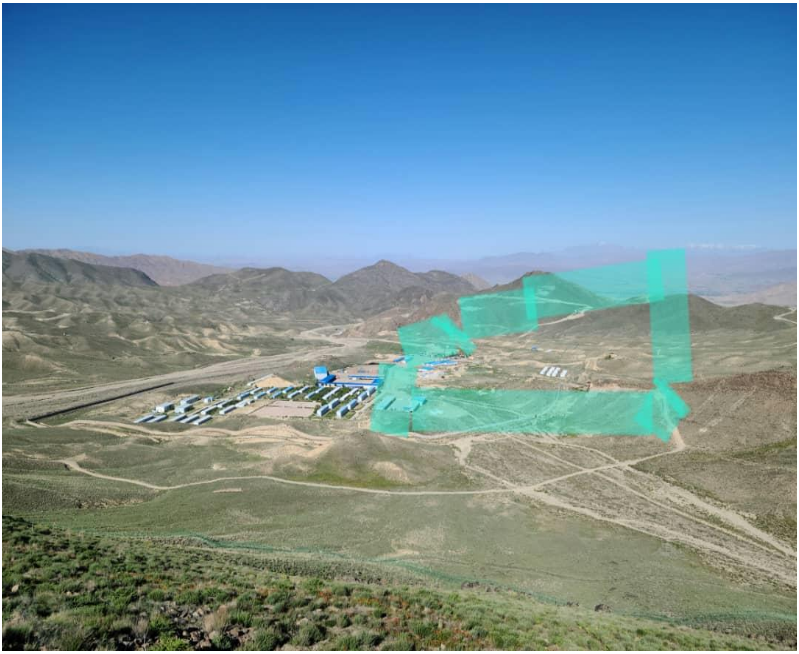

د عینک مسو سیمې کې د ولي با با کلي (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با با کلي (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی دی

د لومړي انځور په شنې کرښې مینځ کې سیمه د ولي با با قریې په نوم یادېږي چې ۰۱۳ او ۰۰۳ مشهورو لرغونو سیمو ترمینځ شتون (موقعیت) لري، تر دې دمه، یواځې جومات یې جوړ پاتې او نور څه له منځه تللی او په سترګو نه لیدل کېږي (ښکاري).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با با کلي (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی او یوائې جومات یې روغ پاتې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با با کلي (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په
موخې تش (خالی) شوی او یواځې جومات یې روغ پاتې دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با با کلی (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی دی

په دوه وروستیو انځورونو کې هم د ولي با با قریه ده چې اوس چینایانو کمپ شمال خوا (طرف) ته شتون (موقعیت) لري او چینایانو په کې ځو بلاکونه هم جوړ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بودايي ستوپاوې:

ستوپا ("ستوپا" په سنسکرت کې د ډهير له پاره ده) د بودا معمارۍ يوه مهمه بڼه ده، که څه هم دا د بوديزم څخه مخکې دی.
دا عموما د مقبرې يادګار ګڼل کيږي - د ښخولو ځای يا د مذهبي شيانو له پاره ځای ته وايي.

د عينک مسو سيمې ستوپا وو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې ستوپا وو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې ستوپا وو انځور

درې ډوله جوړښتونه د لومړني بودیزم له مذهبي معمارۍ سره تړاو لري:

۱. د صوفیانو عبادتګاه وې (ویهارونه)،

۲. د اثارو د عبادت ځایونه (ستوپا)،

۳. زیارتونه یا د لمانځه تالارونه (چیتاس، چې د چیتیا ګراهاس په نوم هم یادیږي)، چې وروسته په ځینو کې د مندرونو په نوم یادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

سانچي ستره سټوپا:
د سيمې ځانګړتيا د سانچي لوی سټوپا ده چې زرګونه کاله د مخه د امپراتور اشوکا له خوا تاسيس شوې او په نړۍ کې د ځينو غورو بودايي هنرونو سره سينګار شوې ده.

په سانچي کې لويه سټوپا په سيمې کې د بودايانو د عقيدې مرکز و، ځکه چې دا په درېيمه پېړۍ کې د امپراتور اشوکا له خوا جوړه شوې وه.

د بودا سټوپا په اصل کې د تاريخي بودا او د هغه د ملګرو د ځمکې پاتې کېدو له پاره جوړې شوي او تقريبا په دوامداره توګه د بوديزم په مقدس ځايونو کې موندل کيږي.

د مندر او سټوپا ترمنځ توپير:
معبدونه ډيری وختونه د خدايانو او ځارويو په شکل کې د ډبرو ساتونکو سره دروازې هم لري.

سټوپا د زنګونو په څير شکل لري او ممکن يوه ډول اثار ولري (هغه څه چې بودا له ځانه سره وړل يا د بودا د بدن ځيني برخې لکه د ميخونو ټوټې)، د بودا ليکنې يا د بودايي راهبانو پاتې شوني دي.

د موريان امپراتور اشوکا:
ستره سټوپا (د سټوپا نمبر ۱ په نوم هم يادېږي) اصل کې په دريمه پېړۍ کې د موريا امپراتور اشوکا له خوا جوړه شوې وه او داسې انګېرل کيږي چې د بودا د ايرو کور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سټوپا سمبول:

سټوپا د سولې او مينې سمبول دی، د بودا اثار په بنسټ او سر کې ځای په ځای کوي. ويشالي هغه ځای دی چيرې چې بودا د خپل نروانا څخه د مخه خپل وروستی واعظ تبليغ کړ.

د سټوپا جوړل:

لومړی، د ښه کيفيت ډبره بايد وموندل شي، استخراج شوي او هغه ځای ته ليږدول شوي چې ډيری وختونه د نوي ودانۍ له پاره په احتياط سره غوره شوي. دوهم، د ډبرو دا ناڅاپه بلاکونه بايد شکل شي، په ستنو و پوښل شي، او د ديوالونو، پوړونو او چتونو له پاره ډبرو تختې (تخته سنګ) و موندل شي.

د سټوپا مانا (معنی)

سټوپا ("سټوپا" په سنسکرت کې د ډهير له پاره ده) د بودا معمارۍ يوه مهمه ښه ده، که څه هم دا د بوديزم څخه مخکې دی.

دا عموما د مقبرې يادګار ګڼل کيږي - د ښخولو ځای يا د مذهبي شيانو له پاره ځای او يا په ساده ډول، سټوپا د خاورو خځلو غونډۍ چې د ډبرې سره مخامخ ده.

د سټوپا اصلي برخه:

د سټوپا ګنبد په لاندينۍ برخه کې يوه، دوې يا درې سلنډر ډوله چتونه يا بيسل حلقې لري، چې کله ناکله يوه تخته جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په پورتنۍ برخه کې، ګنبد مربع خونه لري، کوم چې یو کلک جوړښت دی او مربع پلان لري، بیا یوه یا څو سلنډر راشئ، سپیر او پاینکل چې یوه منار او کرسټال لري.

د سټوپا جوړ ښت:

۱. سټوپا هغه غونډۍ وې چېرې چې د بدن پاتې شوني یا د بودا له خوا کارول شوي شیان ښخ شوي وي، نو دا ټول سټوپا مقدس ګڼل کیده که څه هم سټوپاوې د بودا څخه مخکې هم شتون لري مګر دوی په ټوله کې (عمده توګه) د بودیزم سره تړاو لري.

سټوپا پنځه اساسي جیومیټریک انځورونه (شکلونه) چې د پنځو عناصرو سره مطابقت لري:

۱. ځمکه

۲. اوبه

۳. اور

۴. اوا(هوا)

۵. فضا

له هغې څخه نړۍ او د هغې د ننه ټول اتومونه جوړ شوي دي. برسېره پر دې، د سټوپا ټول شکل د ناست بودا انځور ته نږدې او ورته والی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

عبادت په سټوپا وو کې:
له کومه وخته چې سټوپا ، د خدای بودا سپيڅلی استازی، بودا چې دواړه په تايلينډ او نورو هېوادونو کې ژوند کوي د دې باور سره د سټوپا عبادت کولو له پاره زيارت ته لاړ چې دا سفر به د هر ډول خطر څخه ځان وساتي.

د سټوپا پيدايښت:
سټوپا د غونډۍ په څېر جوړښت دی چې د بودايی راهبانو اثار لري، دا د پام کولو (مراقبت) ځای په توګه کارول کېږي او ډيری سټوپاګانې تر ۲۳۰۰ کلونو پورې زاړه او يا شا ليد (تاريخ) لري.

په نړۍ کې لومړی سټوپا:
د سټوپا ترټولو پخوانی ژوندی بېلګه په سانچي (مديه پرديش) کې ده او دا سټوپا د نړۍ يوه تر ټولو لوړو يادګارونو څخه دی چې په ۱۰۳ متر (۳۳۸ فوټ) کې ولاړ دی او د ۲۹۰ متره (۹۵۱ فوټ) اوږدوالی (طول) لري.

اصلي سټوپا شاوخوا ۵۵ متر (۱۸۰ فوټ) لوړوالی درلود او د ډيرو پاچاهانو له خوا ترميم شوی وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د ستوپا نوم:

د مهابودي ستوپا، بود ګیا د هغه ځای په توګه پیژندل شوی چېرې چې د خدای بودا روښانتیا تر لاسه کړې، دا ستوپا شاید د بودا په مذهب کې تر ټولو مهم جوړښت وي.

د ستوپا کارونه:

په یوه معبد کې ممکن د بودا په سلګونو مجسمې او نقاشۍ وي، نو د دې ټولو په څېر ورته سجده کول د باور وړ ګڼه نه ده، د دې وړتیا سربېره چې د دورې وهل یا ګرځېدلو (په پښو سره) څخه رامینځته کېږي کله چې د معبدونو یا ستوپا وو شاوخوا ګرځېدل، دا ښه ده چې لاسونه د وړتیا راټولولو له پاره وکارول شي.

تر ټولو لوی ستوپا (Jetavanaramaya):

دا ستوپا په انوراډاپورا یانې (یعنې) په شمالي مرکزي ولایت او سریلانکا هېواد کې شتون لري.

١. اصلي لوړوالی: ۱۲۲ متر (٤٠٠ فوټ)

٢. اوسنی لوړوالی: ۷۱ متر (۲۳۳ فوټ)

د دواړو لوړوالو پرتله کولو سره په روښانه توګه ښکاري چې د وخت په تېرېدو، د طبعي حوادثو او د وختونو پاچاهانو د نه پاملرنې له امله پورتنۍ برخې یې چې ۵۱ مترو ته رسېږي، نړېدلې او له منځه تللې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د ستوپا په اړه په زړه پورې حقایق:

په سانچي کې لوی ستوپا د هند معماری یوه مهم یادګار دی او د هند یوه له پخوانیو ډبرو ودانیو څخه بلل کیږي.

دا په درېیمه پیړۍ کې د موریا واکمن اشوکا لوی له خوا ټاکل شوی و.

دا بودا د آثارو په سر کې د بنسټیز نیمه کره خښتو ودانۍ سره پیل شوه.

د بودا دعا:

برهما ساهمپتي، چې د مهابراهما ترټولو لوړ پوړی بلل کیږي، هغه دیوتا و چې د بودا څخه لیدنه وکړه کله چې هغه روښانتیا ترلاسه کړه، او هغه یې وهڅول چې انسانانو ته د مذهب درس ورکړي.

د بودیزم ۸ سمبولونه یا اته غوره نښې:

۱. قیمتی پارسول

۲. د سپین شنو خولۍ

۳. دوې طلایی کب

۴. د ابدیت غوټۍ

۵. د لویو خزانو ګل لوښی (ګلدان)

۶. د بریا بینر

۷. د لوټس ګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. اته خبرې شوي څرخ.

د ستوپا ډولونه:

۱. د سریریکا ستوپا،

۲. پربوګیکا ستوپا

۳. ادېشیکا ستوپا

۴. د بودا ستوپا

د دوی څخه، د سریراکا ستوپا کې د بودا ښخ شوي جسدونه شامل وو، په داسې حال کې چې پربوګیکا ستوپا کې د بودا ښخ شوي توکي شامل وو مګر د ادېشیکا ستوپا د یادګار په توګه جوړه شوه.

د اسیا تر ټولو لوړ ستوپا:

دا په واټ فرا پاتومماچیدي راتچا وورا مها ویهان (تای: วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร) په مرکز ناوخوم ښار کې شتون (موقعیت) لري.

په نړۍ کې ترټولو لوړ ستوپا، د هغې سر لوړوالی ۱۲۰,٤٥ مترو ته رسېږي، او د هغې د بنسټ (بېس، تهداب) چوکات (فریم) ۲۳٥,٥۰ متره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د سټوپا اهمیت:

سټوپا د بودایي معمارۍ ترټولو مهم مذهبي جوړښت دی، دا یوه غونډۍ یا نیمه کره ده چې د بودا د روښانتیا استازیتوب کوي او د بودا د ایرو په څیر د بودا مقدس اثار لري.

همدا راز دا د بودا د لمانځه د تالار مرکزي ټکی (نقطه ده) دی او ډیری مراسم د سټوپا شاوخوا ترسره کیږي.

د سټوپا کېښودل:

د بودا ذهن په دودیز ډول د سټوپا له خوا نمایش کیږي کوم چې باید د بودا عکس ښي خوا ته کېښودل شي یا د بودا لاندې که چېرې محراب (عبادت خوا، عبادت) څو درجې ولري او په محراب کې شیان د پناه ځای درې ګانې هم استازیتوب کوي.

د سټوپا شکل:

ځینې یې خاورو ته سپارل شوي، مګر ځینې وختونه دوی په ناست، مراقبت موقعیت کې ښخ شوي، د ځمکې ټوټی دوی پټ کړل.

په دې توګه، د سټوپا ګنبد شکل د هغه چا استازیتوب کوي چې په مراقبت کې ناست و لکه د بودا په څېر، کله چې هغه د څلور عالي حقیقتونو روښانتیا او پوهه ترلاسه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سټوپا بڼه:

د بودا سټوپا په بڼه مذهبي ودانۍ، د گنبد په څېر (شان، شکل) جوړښت، په هند کې بودا د سپېڅلو آثارو ذخیره کولو د یادگارې یادگارونو په توگه، کارول پیل شوي.

د عینک مسو کان ته څېرمه د سټوپا څېړنيز انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو کان ته څېرمه د ستوپا یوې برخې اندازه کولو انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه د ستوپا یوې لاندینی برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو کان ته څېرمه د ستوپا یوې برخې اندازه کولو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو کان ته څېرمه د ستوپا یوې برخې اندازه کولو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۰۴۹ سیمې د ستوپې یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

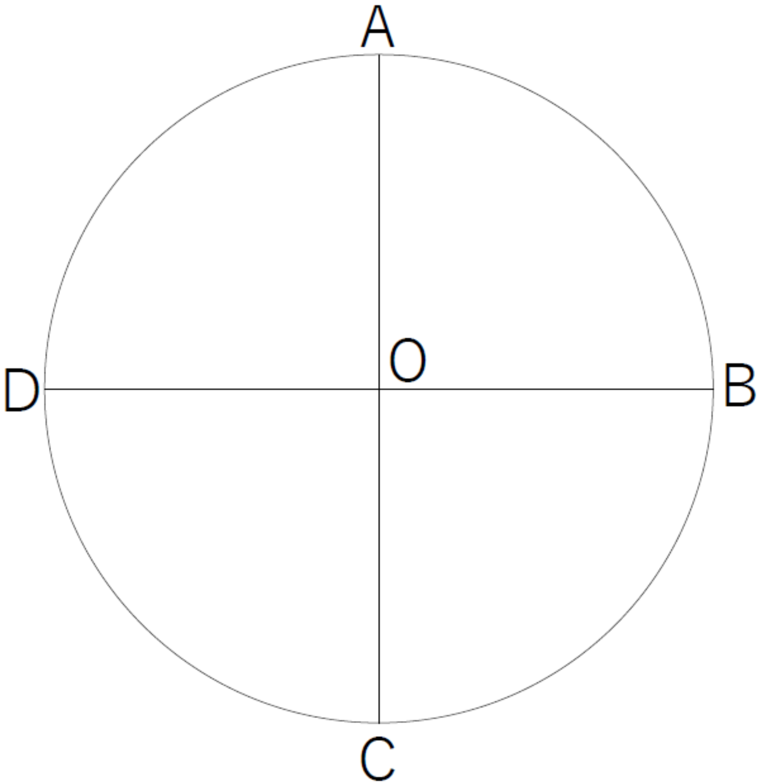

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) لمړی پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

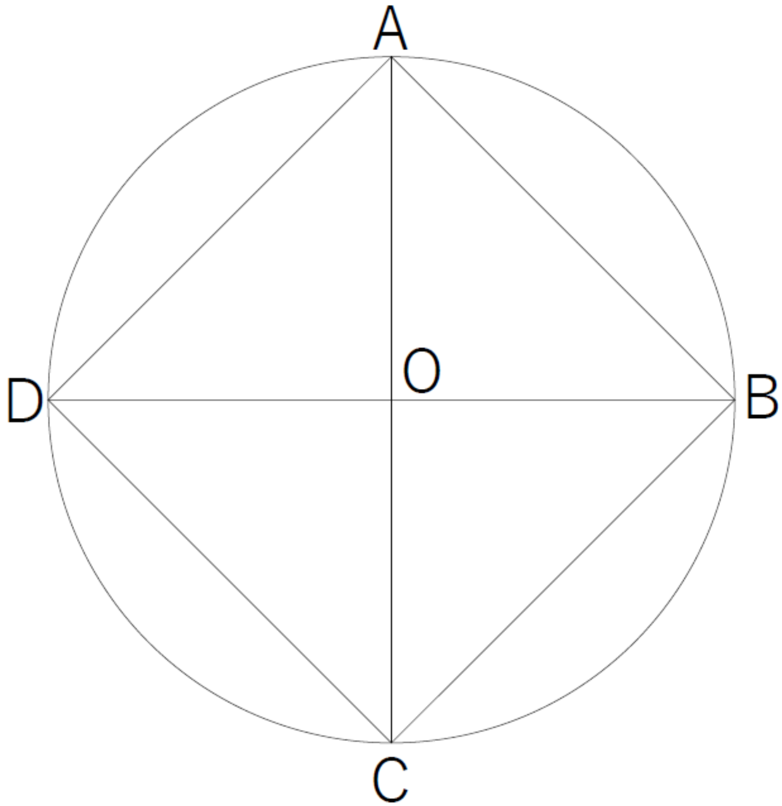

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طريقه) دوبيم پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

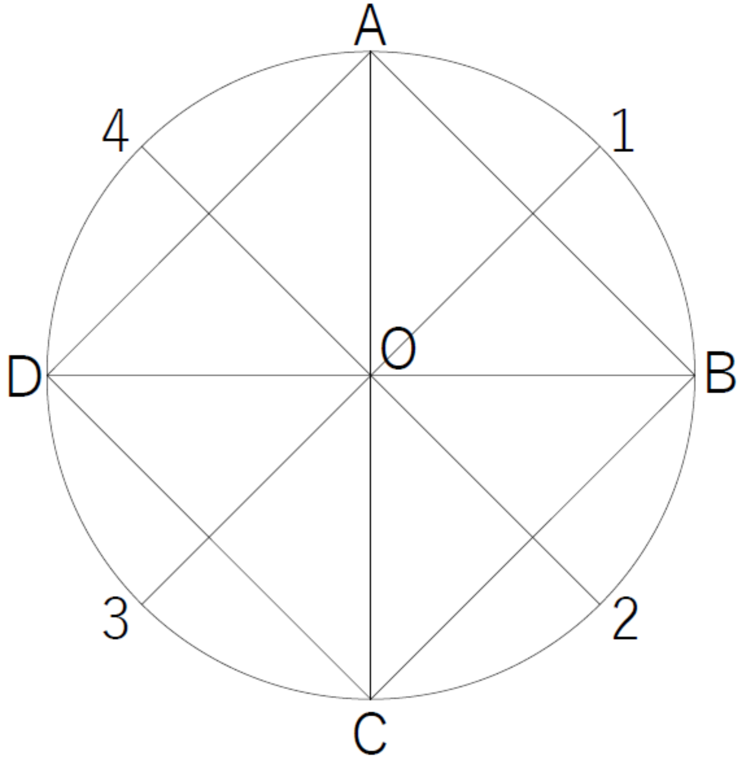

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) درېیم پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

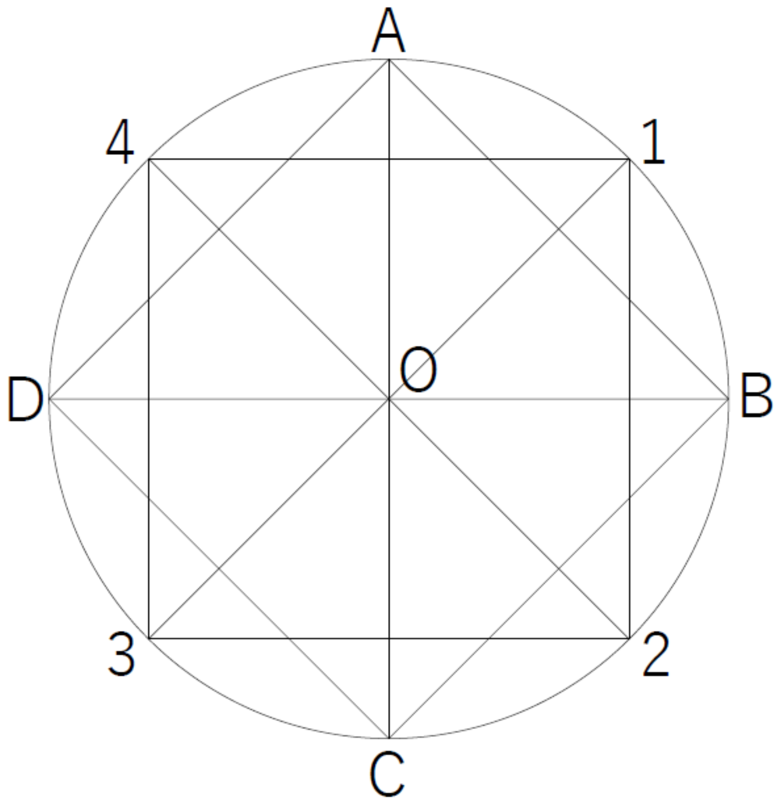

د سټوپا د قاعدې رسم لار (طريقه) څلورم پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

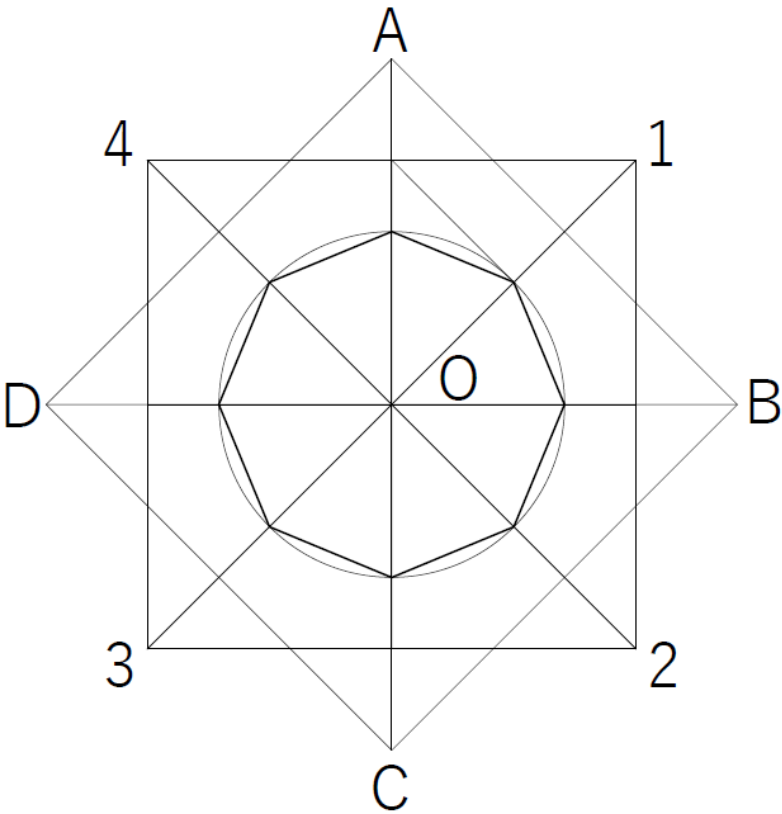

د سټوپا د قاعدې رسم لار (طريقه) پنځم پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

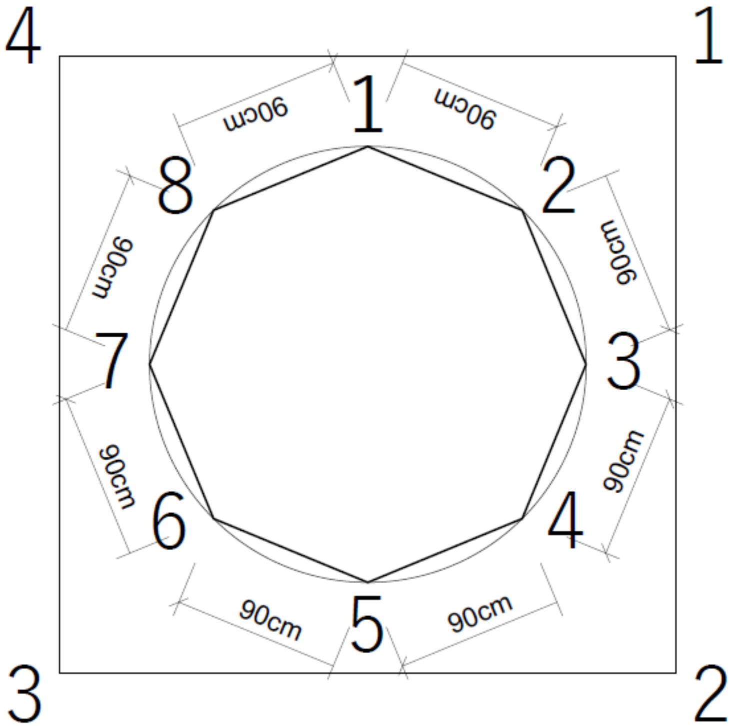

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طريقه) ښيي پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

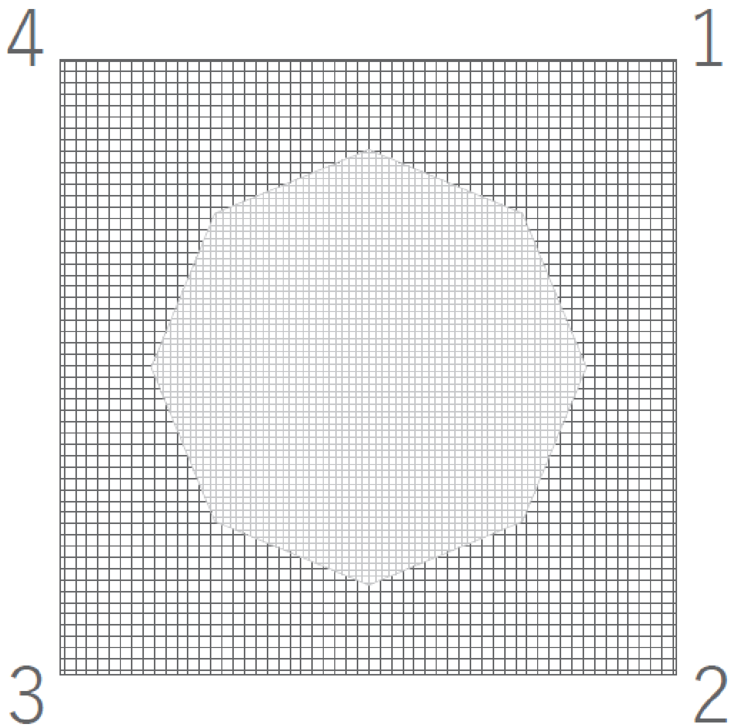

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) اووم یا وروستی پړاو

د ستوپا پلان یا پاسنی لید:

زما په اند او څېړونو داسې ښکاري چې یوه ستوپا د تخنیکي رسم پر بنسټ او اساس، لمړی یوه حلقه (دایره) رسم شوې کومه چې په حلقوي بڼه (شکل) د بودیزم پیروان د عبادت په توګه کاروي، بیا وروسته دغه حلقه (دایره) پر څلورو منظمو برخو وېشل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دغه څلوریزه (څهار ضلعی) ۱۲۰ سانتی په اندازه (په ځینو ستوپا وو کې) لوړه شوې ده او بیا وروسته دغه څلوریزه په اته ایزه (هشت ضلعی) وېشل شوې ده.

دا وېش د تخنیکي رسم پر بنسټ تر سره او د حلقې د مرکز نه پیل شوی او د څلوریزو ژۍ ته نه رسېږی، نو ځکه د ژۍ څخه اندازه (فاصله) لري.

دا مېچې (فاصله) د څلورو خواوو نه په یوه شان ده، دا په دې مانا (معني) ده چې د ستوپا په جوړونې کې د دایرې نه کار اخیستل شوی دی او ټولې اندازې (فاصلې) یې د حلقې (دایرې) مرکز نه په یوه شان دي.

د ستوپا څلوریزې یوه د بل سره توپیر لري، کوم ستوپا چې ما په پورتینو انځورونو کې اندازه کړې ده، هر اړخ یې ۳۳۳,۳۵ سانتي ده.
د ځینو اته ایزو (هشت ضلعي) هر اړخ یې ۹۰ سانتي ده، که چېرې مونږ دا د عصري تکنالوژې (کمپیوتر) او په اټوکاد پروګرام کې وکاږو(رسم کړو) د دایرې شعاع به ۲۳۵,۲۱ سانتی ته، ورسېږي.

همدا راز د اته ایزې (هشت ضلعی) لوړوالی په هر ستوپا کې یوه شان نه دي او یوه یې د بل سره توپیر لري.
که چېرې مونږ تناسب په پام کې ونیسو د اته ایزه (هشت ضلعی) لوړوالی به د څلوریزې لوړوالی په پرتله، دوې برابره وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په نورو ملکونو کې ستوپاوې ډېرې لوړې دي او د اته ایزې د پاسه بیا څلوریځې او نور هندسي شکلونه په سترګو کېږي.

څرنګه چې د عینک مسو کان ته څېرمه ستوپاوو پورتنۍ برخې د وخت په تېرېدو او طبعي حوادثو منځ ته راتلو سره، ویجاړې شوې او د وخت شاهانو د نه پاملرنې سره ورو، ورو تر خاورو لاندې شوي دي.

د بده مرغه د عینک مسو سیمې ټولو ستوپاوو پاسنۍ برخې نړېدلې او مونږ نه شو کولو د اندازه کولو(اندازې اخیستلو) سره د شتون (موجوده) پاتې څخه، دقیقه اندازه واخلو او رسم یې کړو.

د ستوپا مخامخ لید (نما):

که چېرې مونږ شته (موجوده) ستوپاوې (ستوپا ګانې) په ځیر سره وګورو، پوهېږو چې ټولې ستوپاوې د تجربه لرونکو ختګرو، معمارانو او کاریګرانو په خواریو، هغه وخت امکاناتو او د سیمې ډبرو او خاورو نه په ډېرې ښې توګې یا په مهارت سره جوړې شوې او سر ته رسېدلې دي چې مونږ یې تر اوسه کولای شو په ښې توګه وګورو او د هغه وخت معمارۍ نه، ګټه واخلوو.

د څلوریزې په مخامخ لید یانې په ژبیو کې تیږو یا ډبریزې ستنې (پایې) لیدل کیږي چې دا ستنې د څلوریزې په منځ کې هم لیدل کیږي او دا ستنې د نریبو(پتلیو، نازکو) تیږو یا ډبرو څخه په ډېر ښه تناسب او مهارت سره، جوړې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دا نرۍ تيرې يا ډبرې يوه د بل په سر ايښودل شوي او د دوې تيرو يا ډبرو تر منځ د خټو مصاله (مصالح) کارول شوې ده.

دا تيرې يا ډبرې د ستنو په لومړيو کتارونو (قطارونو) کې پلنې او ورو، ورو نرۍ کېږي او وروسته بېرته پلنېږي.

دا کار د معمارۍ په ښه سوچ سره، تر سره شوي او ښه تناسب هم لري.
ستنې يا پايې په پورتنۍ برخې کې يوه د بلې سره د نيمګړۍ شپږيزې (نيمه شش ضلعی) سره نښلول شوې دي.

دا نيمګړې شپږيزې د دوو نرېيو تېرو يا ډبرو څخه ځنګ تر ځنګ ښکاري او په پلنوالي (ضخامت) سره کارول شوي چې مونږ يې په پورتنيو انځورونو کې، په روښانه توګه ليدلی شوو.

يادې ستنې او نيمګړي شپږيزې د ستوپا پر مخ يا روښانه توګه کارول شوي او نورې برخی يې بېرته (د ننه، وروسته، څټ ته، شا ته) په خورا سوچ او زيرکتيا سره، تر سره شوې دي.

دا کار يا طرحه په اته ايزې برخې کې هم تر سترګو کېږي کومې چې په خورا مهارت سره جوړې شوې دي.

د دوو ستنو تر منځ برخه د تاخچې (تاقچې، طاقچې) به بڼه ليدل کېږي.

د تاخچو پر سر څو کتاره (قطاره) نرۍ تيرې يا ډبرې کارېدلي او د هغه نه وروسته بيا د معمارۍ يوه ښکلي دود (سبک، سټايل) څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

کار اخیستل شوی کوم چې کوشنیو کوټو په شان ښکاري، د یادو کوټو لاندې برخه یې وروسته او پورتنۍ برخه یې وتې (وتلې) ده، دا ډول کار ته په اوسنۍ معمارۍ کې کرنیز(کرنیس، پیک) هم وایي.

مګر په ځینو سټوپاوو ځلوریزې برخې کي کرنیز نه په سترګو کیږي او کرنیز په دوهیمې برخې یانې اته ایزې کې تر سترګو کیږي.

د شته (موجوده) سټوپاوو نه داسې ښکاري چې په لمړي پړاو کې د ځلو ریزې شاوخوا یې جوړې شوي، بیا وروسته منځ یې د خاورو او کوشنیو کاڼو مخلوط څخه ډکې شوې وي او وروسته یې د دوهیم پړاو یانې اته ایزې کار پیل شوی وي.

د دې خبرې پخلي له پاره باید ډېرې څېړنې او د اوس وخت عصري تکنالوژۍ ایکسرې کمرو څخه کار واخستل شي، زه د پورته خبرې پخلي د پاره د هر راز کیدنې سره خلاف (مخالف) یم، ځکه دا کار کیدی شی د سټوپا د لا ورانیدو سبب وګرځي.

په زینو سټوپاوو د دوهیم پړاو یانې اته ایزې کې دا کار دوې واره په بېلا بېلو تناسبونو کې کارول شوي دي.

همدا راز په ځینو لوړو او اوچتو سټوپاوو کې درېیم پړاو هم شتون لري چې په پلان کې د ځلوریزی په څېر(شان) تر سترګو کیږي.
په ټولو سټوپاوو کې نازکه (ورقي) تیږې یا ډبرې کارول شوې کومې چې د نړدې سمڅو (غارونو) نه ماتې او رواړل شوې دي.
که چېرې مونږ په ځیر سره د سمڅو تیږو یا ډبرو ته وګورو، شاو خوا تیږې یا ډبرې په ولاړه (نیغه)، نرۍ (ورقي) توګه لیدلی شوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

چې په اسانه توګه او ډېرو معمولي وسايلو کارولو سره ماتې شوې او سيمې ته ليږدول شوې دي.

داسې نښې نښانې نه په سترګو کېږي چې دا تيږې يا ډبرې د غټو او لويو ډبرو څخه توکل شوې وي خو داسې بربښي چې دا تيږې يا ډبرې د څټک (چکش) وهلو سره څه منظمې شوې او څلوريز(مربع) يا مستطيل فارم ته اړول شوي وي او مونږ يې د پخلي له پاره په لاندې انځور کې کتلی شوو.

د تيږو يا ډبرو څلور اړخيز فارم (شکل) ته ورته انځور

د ځينو شواهدو څخه داسې څرګنديږي چې د ستوپاوو جوړونې (بشپړ پډو) نه وروسته مخ ليد يې اخيږ شوې وې.

په اخيږ کې يې هماغه خاوره کارول، کومه چې د تيږو يا ډبرو کړنو(کارونو) کې تر سره شوې وي.
دا کار د بودايې څلورمې او پنځمې پيړۍ اړوندو پاتې شونو ودانيو کې هم تر سترګو کيږی چې د بېلګې په توګه کولای شوو د کابل ښار بالاحصار د ودانۍ څخه نوم واخلوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د دې سټوپاوو مخ یا لید وروسته د اخېړ څخه په چونې او یا سپینې خاورو سره، سپین (رنګ) شوې وي.

دا سټوپا په ۲۰۱۳ ساحې کې ده چې د آقاخان فرهنګي بنیاد په مالي لګښت سره ترمیم شوې ده.

که چېرې مونږ په ځیر سره پورتنی انځور وګورو کېدای شي د پورتنی لیکل شوېو جملو پخلی وکړي کومه کوشني سټوپا چې په ۲۰۱۳ سیمې کې د آغان (آقاخان) فرهنګي بنیاد په مالي لګښت سره ترمیم شوې ده.
د یادې سټوپا د لاندنې (بېز، بیس یا قاعدې) اندازه یې ۸۰ سانتي متره په ۸۰ سانتی متره او لوړوالی یې د ځمکي نه تر پورتنی برخې پورې ۹۰ سانتي متره ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

بله مهمه خبره دا ده چې د ستوپاوو مخ لید اخېړ پخلی کوي چې د تیږو یا ډبرو په پرې کولو کار(برش کارۍ) کې پام ورته نه دی شوی.

همدا راز که چېرې مونږ ځینې شته (موجوده) ستوپاوې په ځیر سره وګورو د مخ لید په ځینو ځایونو کې د اخېړ او سپینې خاورې یا چونې (رنګ) کوشنۍ اندازې اثار وګورو کوم چې د پورتني جملو پخلي وکړي.

د اخېړ پاتې شوې نښې انځور په یوه ستوپا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د عینک مسو سیمې یوې لوړې ستوپا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې یوې لوړې ستوپا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

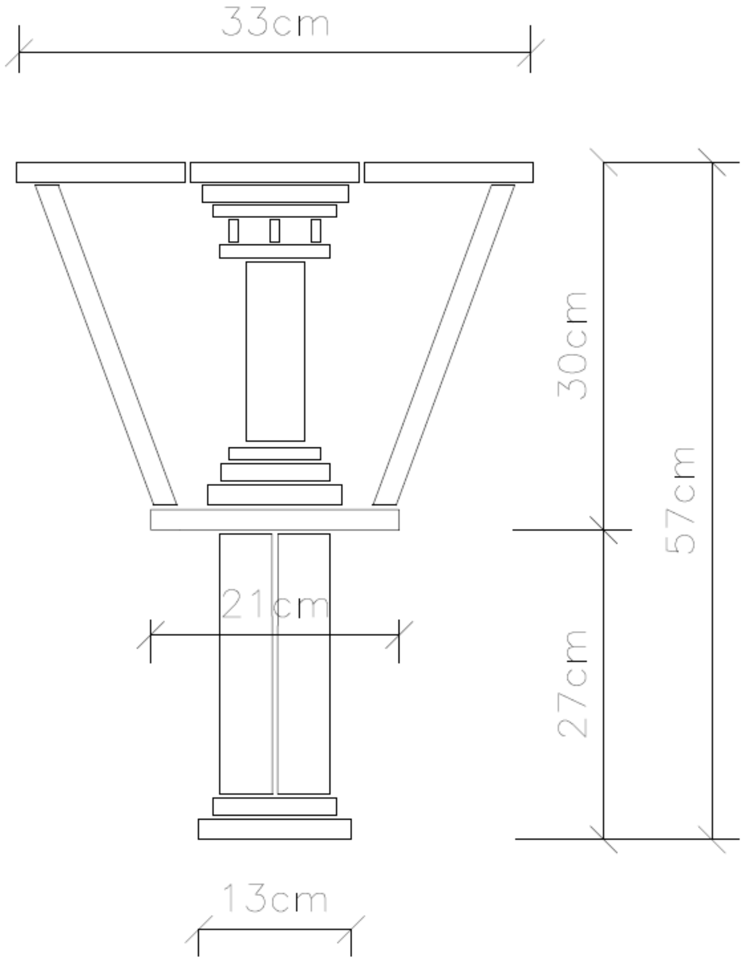

د عینک مسو سیمې یوې لوړې ستوپا د ستنې نخشه (نقشه)

پورتنۍ ستنه (پایه) په ډېر ځیر او ښه تناسب سره جوړه شوې ده، ټولې تیرې یا ډبرې په وتې یا ښکاره ډول او یوې اندازې (کانتولېور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

وتې (وتلې) کومې ته چې په درې ژبې کې (برجسته کاری) وایی، کارول شوي دي.
بیا نورې ودانیزې برخې یې په ډوبې شوی (د ننه، داخل) او منظمې توګه کارول شوې دي.
د ستوپاوو مخ لید نه کوم اخبږ چې د وخت په تېرېدو او طبعي افاتو سره له منځه تللی دی، بله او نوې بڼه یې خپله کړې چې په اوسنۍ معمارۍ کې دې لار(ستایل، سبک، روش، طریقه) ته، ترېښې کار (تریشه کاري) وایي.

په ستوپاوو کې نرۍ تیږې یا ډبرې کارېدلې (کارول شوې) دي کېدای شي دا سوچ ننې معمارانو ته د هغه وخت د لار په پام کې نیونې سره د ودانیزو چاور په مخ لید کې نرۍ تیږې یا ډبرې کارول پیل کړې وې او نوم یې پرې ترېښې کار(تریشه کاري) ایښی وي.

په اوسنۍ معمارۍ کې د ترېښې تیږې یا ډبرې کارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

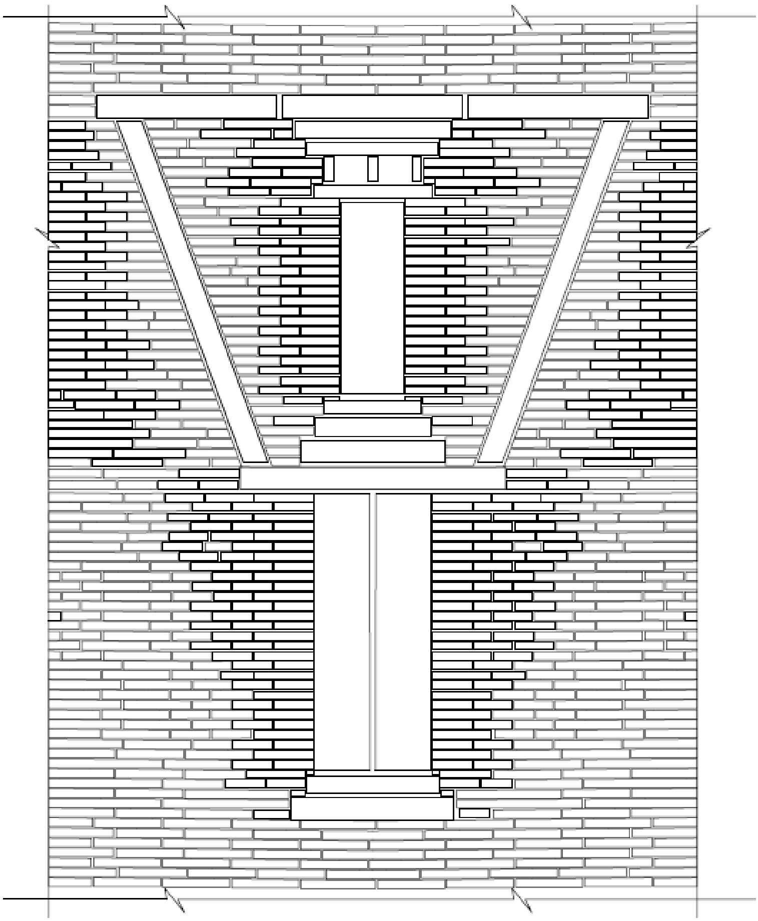

د ستوپا وو جوړښت کې د يوې ستنې (پايې) مخامخ ليد نخشه (نقشه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې یوې لوړې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د لويې ستوپا په مخامخ ليد کې زينې يا پتې هم شتون لري چې د ستوپا د عزمت ښکارکولو په موخه کارېدلې او يواځې په يوې خوا کې تر سترګو کېږي.

که چېرې مونږ پخواني او څه نني ستوپا په ځير سره مطالعه کړو دې پايلې ته به ورسيږو چې پخواني ستوپاوې د نني ستوپاوو په څېر په سرونو کې د هغه (ستوپا) د ژغورنې له طبعي افاتو لکه واوره، باران او باد نه د هر يوه ستوپا په سر کې ګنبدي پوښښ او يا کوم بل هندسي فارم (شکل) لرونکي جسم نه کار اخيستل شوی وي، تر سترګو کېږي کوم چې په معماري کې د پخوا وخت او پېړيو، پېړيو نه په ميراث پاتې او ترې ګټه اخيستل کېږي.

د بېلګې په توګه کولای شو زاړه استوپا يا سارنات څخه نوم واخلو کوم چې د وارانسی شمال ختيځ ته او په لس (۱۰) کيلومترۍ کې شتون لري، د هند په اترپرديش کې د ګنګا او ورون سيندونو سنګم ته نږدې دی.

د بودايي دود له مخې، سارنات هغه ځای دی چې شاوخوا ۵۲۸ د عام دور څخه مخکې ، په ۳۵ کلنۍ کې، ګوتم بودا په بوده ګيا کې د روښانتيا ترلاسه کولو وروسته، خپله لومړۍ خطبه تدريس کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د زاړه استوپا یا سارنات انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د عینک مسو سیمې سټوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عينک مسو کان سيمې کې تر اوس محاله خورا ډېر سټوپاوې(سټوپاګانې) د غونډيو په سرونو کې موندل شوې دي چې ځينې يې کوشنۍ، منځنۍ او ځينې نور يې لويې (غټې) دي.

څه نور يې په يوه شان او اندازو کې تر سترګو کېږی چې کولای شو هغو ته يوه شان يا ټيپيک کلمه وکاروو.

د دې سيمې سټوپاوو لاندنۍ برخه (بېس، بېز يا قاعده) څلور اړخيزه چې په ټولو کې تر سترګو کېږي مګر بيا په پورتنيو برخو کې دا څلور اړخيزه فورم (شکل) د اندازو(ابعادو) څه کمښت تکرار شوی دی مګر په ځينو کې شکل (قواره يا فارم) استوانې يا څو اړخيزو ته اوښتی دی.

په ټولو سټوپاوو کې تيږې يا ډبرې په ملاسته (لماسته يا ضخامت) باندې کارول شوې دي خو په ځينو ځايونو کې دا تيږې يا ډبرې په ولاړه (نېغه، تېغه) هم تر سترګو کېږي.

مونږ د داسې تيږو يا ډبرو کارونې سره اټکل کولای شو چې د ورته موادو په کمښت يا وروسته د ترميم څخه په سټوپاوو کې منځ ته راغلې وي.

د ځينو سټوپاوو په هر اړخ او منځنۍ برخې کې چې د اوسنۍ ښکاره شوې ځمکې څخه د ۱۲۰ سانتيو په اوچت والي (جګوالي) کوشنۍ ليندۍ ډوله تاخچې (تاقچې) چې لوړوالی يې ۵۰ سانتيو ته رسيږي په سترګو ليدل کيږي، داسې ښکاري چې په دې لينديو کې دشپې او يا هم د ورځې له خوا رڼا له پار څراغونه بلېدل (روښانه کېدل)او بيا کله نا کله خاص مراسم هم پر ځای کېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د دغو څلورو خواوو څراغونو ځایونو(تاخچو) نه داسې په ډاګه کېږي چې د هغه وخت خلکو وروسته د څراغونو روښانه کولو نه د ستوپا اطراف په تاوېدو(دورې وهل یا ګرځېدل په پښو سره) پیل کاوه.

چې دا کار اوس هم په ستوپاوو او نورو بودایي عبادت ګاه وو کې تر سره ګېږی چې د بل اور(رڼا) شاو خوا په دایروی (سرکلر) شکل تاوېږي او د تاوېد شمېره یې اوو ته رسېږي.

د عینک مسوکان ته څېرمه د یوه ستوپا، درې اړخیز انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسوکان ته څېرمه د یوه ستوپا، درې اړخیز انځور

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا وو، درې اړخیز انځور

د یوې غونډې په سر کې څو ستوپاوي په یوه شان یا ټیپیک ډول لیدل کیږي چې ټولې یې په جلا، جلا جوړې شوي اود ستوپاوو تر منځ د دوو کسانو تېرېدو واټن (فاصله) ښکاري چې اندازه یې ۱۲۰ سانتیو ته نږدې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د اندازو نه داسې ښکاري چې د هغه پېر معمارانو په يوه وخت کې د ځو مراسمو د سر ته رسولو په موخې ډيزاين کړي او بيا وروسته جوړې شوې وي.

د ډېرو سټوپاوو په هر اړخ کې درې ليندۍ (کمان، قوس يا آرچ) ليدل کېږي چې منځنۍ ليندۍ يې مکمله ليندۍ او دوېيو خواوو(غاړو) ته نيمګړې شپېږ اړخيزه (نيمه شش ضلعی) شتون لري چې پرسېره (سرکې) يې ځو کتاره تيرږې يا ډبرې د پيک يا کرنيز(کرنيس) په توګه کارېدلي او بيا وروسته د ابعادو په لږېدو(کمېدو) سره بل ځو اړخيزه يا سلينډر شکل (فارم) پيل شوی دی.

دا کار يوه د بل سره شباهت لرې او کېدای شي و وايو چې د هغه وخت په يوې نقشې سره جوړې شوي، کومې چې د چنارونو په پوستکو (پوټکو)، ساده توګه رسمي شوې او ساتل شوې وي کومې چې تر اوسه د کيندنو په وخت کې نه دي تر لاسه شوي او کېدای شي د وخت په تېرېدو، نه پاملرني له امله (عمله) له منځه تللي او د خاورو سره، خاورې شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا وو، دوې اړخیز انځور

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا، درې اړخیز انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

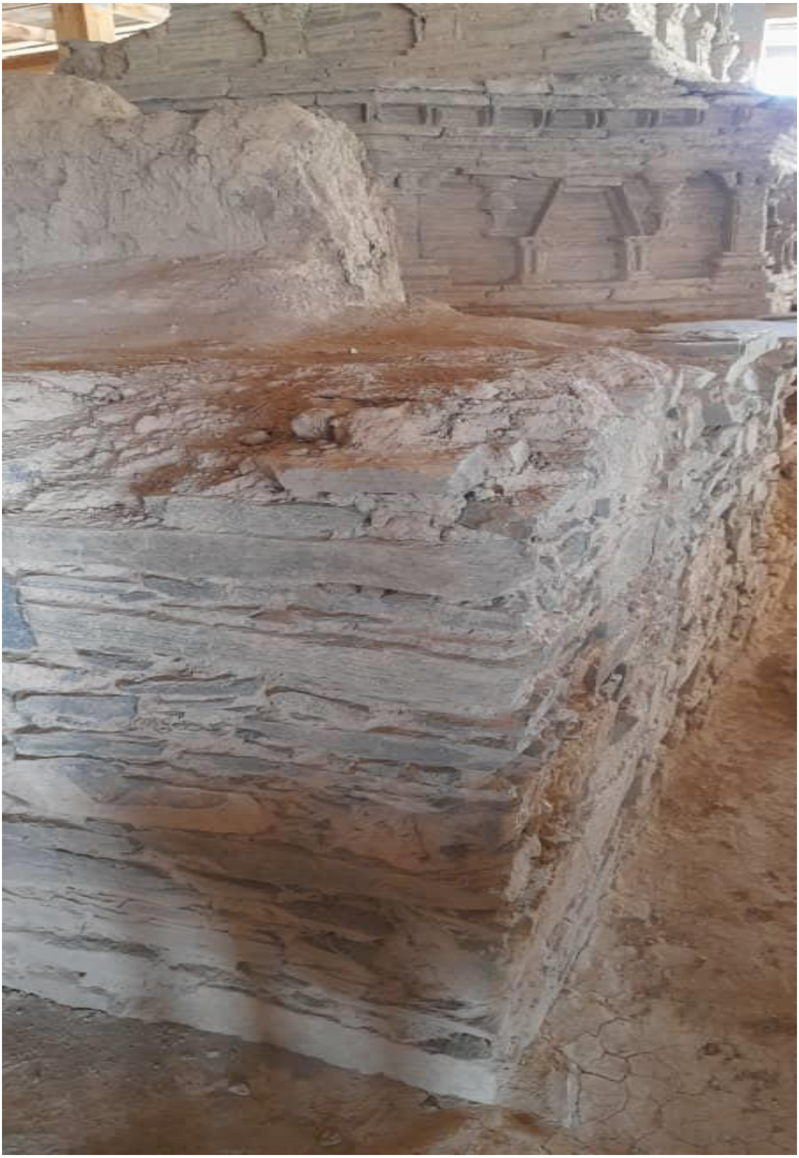

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا ، درې اړخیز انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجسمې

د مجسمو جوړولو تاریخ:

مجسمې د نړۍ په تړاو د انساني عمل د یوې بڼې په توګه له تاریخي زمانې راهیسې شتون لري.
لومړنۍ پیژندل شوې مجسمو کار شاوخوا ۳۲,۰۰۰ کاله له میلاد څخه وړاندې ته، رسیږي.
پخوانیو انسانانو ګټور توکي جوړ کړل چې د مجسمو شکلونو سره سینګار شوي وو.
مجسمو د جوړولو نوښتګر هغه انسان و چې زرګونه کاله وړاندې یې د مجسمو د جوړولو له پاره ځانګړی خلاقیت درلود.
تاریخ پوهانو او لرغونپوهانو ته دا څرګنده نه ده چې ۲۳۰ زره کاله وړاندې - د کشف شویو مجسمو لومړنۍ ډبرې بېلګې د هغه وخت پورې اړه لري - په کوم هدف او انګیزه یې دا ډول کارونه پیل کړل.

مګر هغه څه چې دا تاریخ په زړه پورې او معنی لري؛ د دې محصولاتو لوړ عمر د هغو خلکو له خوا جوړ شوی چې احتمال یې د تمدن څخه لرې وو، او د مجسمو جوړولو موخه د ماشومانو سره اړیکه، عبادت او تفریح و، خو د تمدن له راڅرګندېدو وروسته مجسمې د خدایانو په بڼه جوړې شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د مجسمو جوړولو تاریخ په افغانستان کې:

مجسمو جوړول په افغانستان کې اوږد شا لید (سابقه) لري او له بېلابېلو ځلاندو پړاوونو څخه تېر شوی دی.

دغه هنر د کوشان او تیموریانو په دورو کې خپلې لوړې کچې ته رسېدلی دی، ډېری راڅرګند شوي او ژوندي پاتې شوي اثار په دې دوو دورو پورې اړه لري.

د مجسمو تر ټولو په زړه پورې اثارو کې په بامیانو ولایت کې د بودا مجسمې او د هغو د سمڅوو(سموچونو) یادونه کولای شو، تر دې مخکې د کندهار په مندیګک، د کندهار پنجوایي او د جلال اباد په ټیپې کلا کې، چې ډېراثار یې هم موندل شوي دي.

له ۲۰۰۹ کال څخه تر نن ورځې پورې، نږدې ۲۵۰۰ لرغوني اثار د عینک مسو کان سیمې کې کشف شوي دي، له دغوو اثارو څخه ۲۰۰۰ اثار یې په کابل ښار کې د افغانستان په ملي موزیم او پاتې ۵۰۰ برخه د دغو اثارو څخه د عینک مسو کان سیمې کې تر پوښښ لاندې ساتل کېږي.

له سیمې نه برونزو مجسمې او هغه کوشنۍ د ختو مجسمۍ کومې چې کیندنې نه روغې وتې دي، کابل ښار ملي موزیم ته لیږدول شوېدي.

بر سېره پر دې د ځینو موندل شویو مجسمو سرونه کوم چې په کیندنې کې څه ناڅه روغ تر لاسه شوي او په سیمې کې ساتنه یې خورا ګرانه او د ښو امکاناتو نه برخمن نه وو، هم ملي موزیم ته لیږدول شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په سیمې کې هغه مجسمې کومې چې له ختو څخه جوړې شوي د لېږد وړ او یا د مجسمو ځینې برخې چې وروسته له کیندنې نه تر لاسه شوې دي، لېږد یې د ستونزو سره مخ و، په سیمې کې تر ساده پوښښ لاندې ساتل کیږي.

د دغو مجسمو پورتنۍ برخې یې د طبعي حوادثو او د وخت حکومتونو نه پاملرنې له کبله ویجاړې شوې او له منځه تللی دي، د دغو مجسمو یوازې کوشنۍ او د زنګنو نه لاندې پښو برخې یې شتون لري.

د دې سیمې مجسمې د بامیانو ولایت او ننګرهار و لایت د هډې مجسمو په شان پټې (کالي لرونکي) دي.

که مونږ په ځیر سره د یادو مجسمو پاتې او ویجاړې شویو برخو ته وګورو داسې ښکاري چې لمړی مجسمې د ختو نه جوړې شوي، بیا وروسته د بدن پر مخ یې نازکه خټه د جامو یا کالیو په شان اخېږ شوې دي او وروسته د تودو رنګو لکه:

ګلابې، سور، نارنجي، زېړ، سرو زرو(طلایی)، روښانه کهویی (قهویی) نه، کار اخیستل شوی دی چې نښې (د رنګ آثار) یې تر اوسه د مجسمو په پاتې برخو کې، تر سترګو کیږي.

په ځینو مجسمو کې داسې ښکاري چې لمړی ورته سوریا د سرې خاورې (ګل سر شویی) رنګ، بیا وروسته سروزرو(طلایي) رنګ ورکړ شوی دی.

کېدای شي دا کړنه (کار) مجسمو ته د لوړوالي (عظمت) په موخو او یا هم یوازې هغو مجسمو ته ورکړ شوی وي کومې چې تر نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

بودايي عبادت کونکو ته لوړوالی (موقف) درلود، تر سره شوی وي.

دا مجسمې ۹۹ سلنه د ښځو دي، خو کومې، کومې د نارينوو ځينې برخې هم په ټيټه کچه په کې تر سترګو کيږي.

د څېړونو پر بنسټ داسې ښکاري چې دا مجسمې په تړلې فضا او يا لوېو خونو يا کوټو کې ايښودل شوې (ځای پر ځای شوې) وي.

يادې خونې يا کوټې اوږدې او د پاسه يې چتونه درلودل چې ځينې برخې يې مونږ اوس هم کولای شو په سترګو و وينو.

د څېړنو پر بنسټ کولای شوو و وايو چې د خونو يا کوټو چتونه د نيمې استوانې شکل لرونکي او په اوږدو دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی (اثر) انځور

د عینک مسو کان سیمې مجسمې په یوه شان نه دي، ځینې یې په ولاړه او ځینې نورېي په ناسته لیدل کېږي، چې ډېری یې ښځې، انجونې او کوشنیان هم په کې ګډ (شامل) دي.

د یادونې وړ ده چې په ځینو غونډیو کې د ستوپاوو تر څنګ ډېرې لږې مجسمې په پراته (لماسته یا خوب) حالت کې هم لیدل کېږي کومې چې کولای شو په ځینو انځورونو کې، وګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعينک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

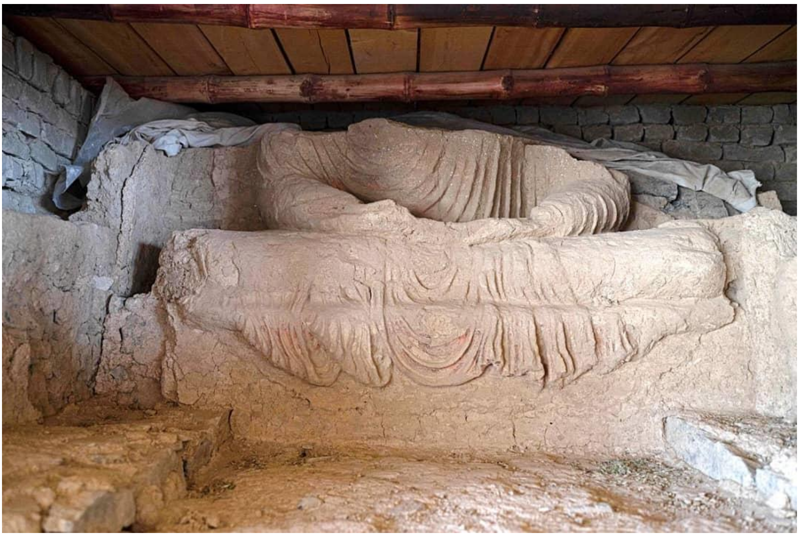

دعينک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعينک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمو پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

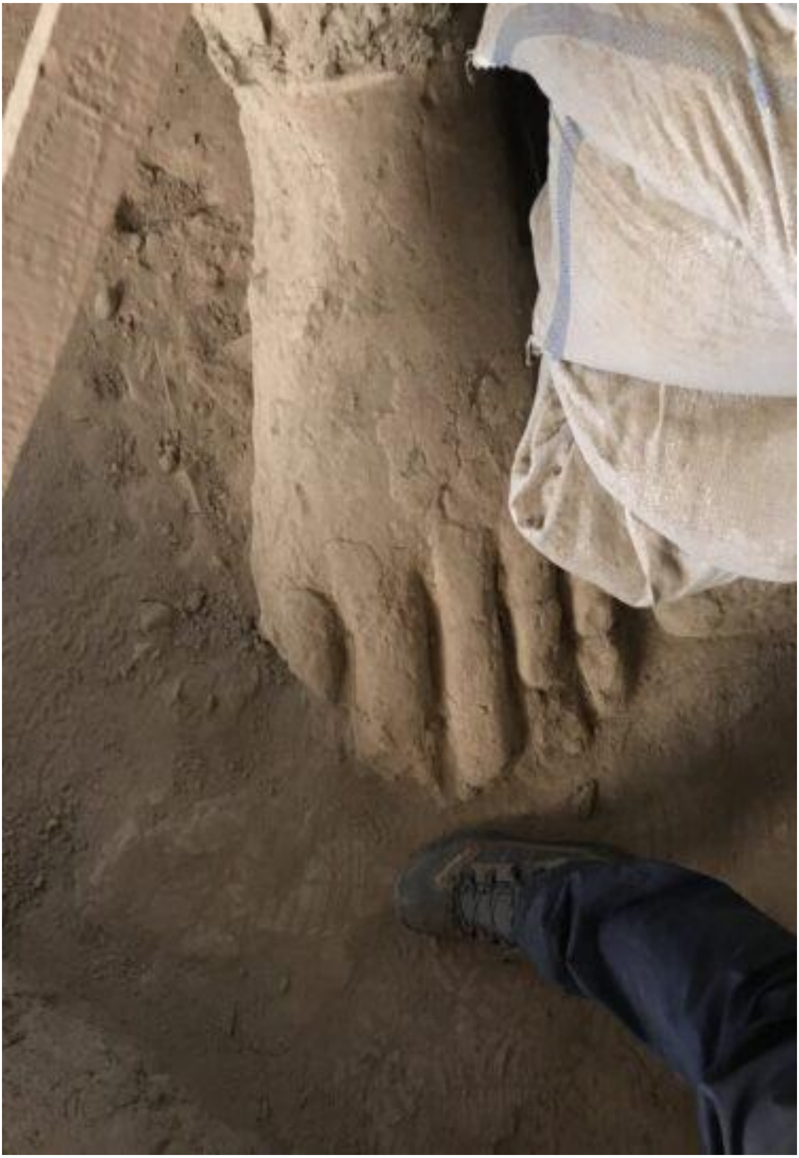

دعينک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لاتوس ګل پر سر ناسته کارګۍ (مجسمه):

د لاتوس ګل پر سر ناسته مجسمه کومه چې د ختو او ګچو څخه په خورا ځير او دقت سره جوړه شوې ده.
دا مجسمه د ۲-۵ پېړې پورې اړه لري چې بر يې (سور، سيور يا عرض) يې ۳۷ سانتي متره او لوړوالی (جګوالی، اوچتوالی) يې ۷۵ سانتی متره ده.
اوس محال دا مجسمه د کابل په ملي موزيم د عينک مسو سيمې لرغوني اثارو په نندارتون کې ليدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسې (سکې)

د لومړۍ سکې جوړولو تاریخ:

سکه د فلزاتو یوه ټوټه ده چې یوه ځانګړې وزن او درجه لري، د هغه چا ځانګړې نښه یا مهر لري چې دا یې د کاین په توګه کاروي.

په نړۍ کې لومړنۍ سکې چې د مسیح څخه اوه پېړۍ مخکې جوړې شوې وې، چې د لیډیانو له خوا جوړې شوې وې، هغوی یوه بډایه او ځواکمن خلک وو چې په آسیا کې اوسېدل او دا لومړنۍ سکې د الکتروم په نوم د ځانګړي موادو څخه جوړې شوې وې.

الکتروم یوه طبیعي مرکب دی چې ۷۵٪ سره زر او ۲۵٪ سپین زر لري. دا سکې د لوبیا په شکل او اندازه کې وې او تقریبا هغه وخت رسمي پیسې ګڼل کېدې. بیا یونانیانو، د دوی په تقلید، د رسمي فلزاتو پیسو لرلو مفکورې ته ښه راغلاست و وایه او له همدې امله یې د سکې جوړول پیل کړل.

په دې توګه، شاوخوا سل کاله وروسته، د یونان او آسیا کوچنیو لویو ځمکو کې، د ایجین سمندر او سیسلي په ټاپوګانو کې او د ایټالیا په سویل کې ډېرې ښارونه د ځان له پاره میندې درلودې.

د عینک مسو سیمې کې لاس ته راغلي سپینو، سرو زرو سکې چې د کوشان او ساسانیانو دورې پورې اړه لري او په هغه کې دینار او درهم ، هم لیدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوشانو او ساسانیانو دورې سکه

د کوشانو او ساسانیانو دورې سکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوشانو او ساسانیانو دورې سکې

د کوشانو او ساسانیانو دورې سپینو زرو سکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوشانو او ساسانيانو دورې سکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاڼې (زېورات):

ګاڼې یا زیورات هغه کوچني آرائشي توکې دي چې د شخصي سینګار(زینت) له پاره د پنونو (وسیلو)، حلقو، هارونو، غوږوالۍ، زنګون (زینور) او اړیکو په شکل کې کارول کېږي، دا توکي د انسان بدن یا د هغه جامو سره تړل کېدی شي.

د عینک مسو کان ته څېرمه سیمې کې لاندې ګاڼې لکه:
ټیکه، غوږوالۍ، پېزوان، او راز، راز ګوتې او ګوتمۍ موندل شوې دي.

د کوشانو او ساسانیانو دورې ګوتې او غوږوالۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني شکلونه په بېلا بېلو ډولونو:

په دې لاسته راغلو شکلونو کې د نارينوو، ښځو او ځوانانو شکلونه شته کوم چې بېلابېلې اندازې او شکلونه لري، دا شکلونه د ختو او ګچو څخه جوړ شوي دي.

د انساني شکل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د انساني شکل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د انساني شکل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د انساني شکل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انساني شکل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیندل شوي (کندنکاري) آثار:

کیندل هغه عمل دی چې د یوې وسیلې په کارولو سره د موادو څخه یو څه شکل توکي.

دا تخنیک په هر هغو جامدو موادو کې ترسره کېدی شي چې د کیندلو پرمهال ستونزې و نه لري او دومره نرم وي چې د توګلو وړ وي.

یا په بل عبارت:

نقاشي هغه عمل دی چې د یوې وسیلې په کارولو سره د موادو څخه یو څه شکل وتوکي (سکریچ کړي).

دا تخنیک په هر هغه جامدو موادو کې ترسره کېدی شي چې د توګلو پرمهال یوه ځای ساتل کېدی او بیا هم د توګلو(سکریچ کولو) له پاره کافي نرم وي.

نقاشي، په دې مانا (معنی) چې دا په مجسمو کې کارول کیږي، د هغو لارو (طریقو، میتودونو) څخه توپیر لري چې نرم او خراب شوي توکي کاروي لکه ختې، میوه، او شنې شیشې، ځکه چې په داسې حالتونو کې، مواد کله چې نرم وي شکل اخلي ترڅو دا شکل وساتي کله چې کلک(سخت) شي.

په مجسمو کې کیندل خورا ستونزمن دي او د پستو (نرمو) موادو کارولو لارې (طریقې، میتودونو) په پرتله ډیر کار ته، اړتیا لري.

د دې لارو(طریقو، میتودو) بېلګې د لرګي نقاشي، د عاطفې نقاشي، د تیږو نقاشي، چپ نقشه، او پیټروګلیفس دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

لاندې څو د عینک مسو سیمې څخه لاس ته راغلي کیندل شویو آثارو نمونې:

د کیندل شویو آثارو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کيندل شويو آثارو انځور

د کيندل شويو آثارو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

کوشنۍ یا د سینګار له پاره مجسمې:

کوچنۍ مجسمې یا د سینګار مجسمې له همدې امله په سینګار کې د ډولونو رامینځته کولو له پاره غوره ټاکل (انتخاب) ګڼل کېږي.

عصري مجسمې د مختلفو موادو څخه جوړې شوې دي لکه د رال، پالیسټر فایبر ګلاس، لرګي، پلستر، ډبرې، د چینی ختې، ډبرو او نورو شیانو څخه.

د کیندنو تر دې محاله د عینک مسو کان ته څېرمه، لاندې کوشنۍ یا د سینګار مجسمې تر لاسه کومې چې د ختو نه جوړې شوې او بیا وروسته پخې شوې دي.

د سینګار د مجسمو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ورځني (روزمره) ژوند وسایل:

د کیندنو تر دې محاله د عینک مسو کان ته څېرمه، لاندې وسایل تر لاسه شوي دي:

۱. اونګه:

کومه چې په ډېره ساده توګه تر سترګو کېږی، چې لاندنۍ برخه یې بغرۍ او د سر برخه یې چومبی نومېږي تر لاسه شوې ده، چې کېدای شي ورځني کارونو او ځینو شیانو ماتېدو له پاره کارېدلې وي.

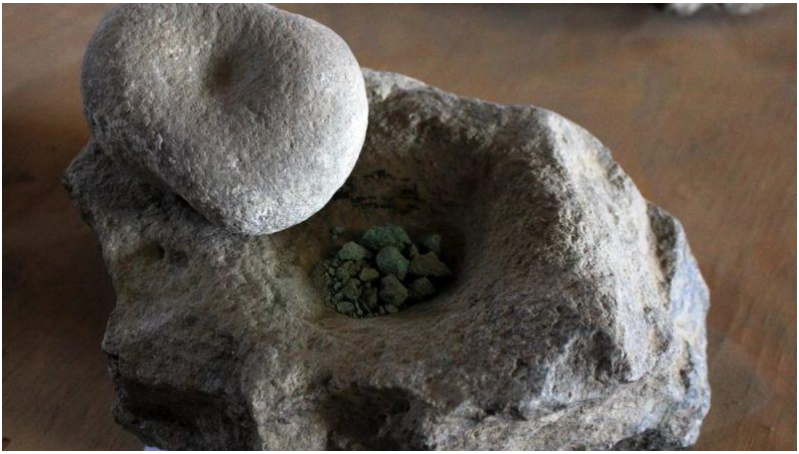

دعینک مسو کان ته څېرمه اونګي (هاونګ) انځور

۲. مېچنه:

مېچنې کومې چې په سیمې کې تر لاسه شوې دي د ژوند ورځني کارونو سر ته رسونې له پاره لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غنمو اوړو کولو، مالګې اوړو کولو، نسکو او نورو شیانو له پاره کارېدلې وي.

دعینک مسو کان ته څېرمه مېچنې (دستاز) انځور

۳. تنور:

د ورځني ژوند ډېره مهمه او اړینه برخه ده کومه چې د لرګیو، خسو او وچو واښو په مرستې تودېږي (ګرمېږي) او په هغه کې ډوډۍ پخېږي، دا تنور د لودیزو غونډیو په یوې خونې یا کوټې کې تر سترګو کېږی چې د ژېړې یا سرې خاورې نه جوړ شوی او تر اوسه هم په سیمې کې شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه تنور انځور چې په سیمې کې اوس هم شتون لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

ختو لوښي:

انسانان د پخواوو وختونه رهیسې تر ننه پورې د ختو څخه لوښي جوړوي. د ختو خورا مشهورو لوښو په منځ کې، موږ کولی شو د ختو کوزې او پیالې نه یادونه وکړو. د شیشې د شهرت د مخه، د خاورو لوښو ترټولو ډېراستعمال درلود. د لوښو په صنعت کې تر ټولو ښه خاوره خټه ده، چې په کې د اوسپنې د لوړ مقدار شتون له امله سور رنګ لري.

لوښي یوه له لومړنیو انساني صنعتونو څخه دی. که څه هم د هغې اصلیت په روښانه توګه نه دی څرګند شوی، مګر د لرغونو موندنو څخه دوی د سمر لرغونی ځمکه پیژني، او البته، د جیروفت تمدن وروستي کشف د دې تیوری په اړه شکونه راپورته کړي دي.

د سنډل په نامه تمدن چې د وروستیو کیندنو له مخې شپږ زره کاله وړاندې پیژندل شوی او هغه ټابلیټونه چې په جیروفت کې کشف شوي د مطالعې له پاره امریکا او فرانسې ته لیږل شوي چې د شیکاګو او پاریس پروفیسورانو له خوا وپیژندل شي او پایلې یې ترلاسه کړې. دا وښودله چې دا سیمه ۳۰۰ کاله پخوانۍ وه چې د سوسا تمدن د لیکلو نسخه ده.

د خاورې لوښي شاید یوه له پخوانیو انسانانو څخه وي. له هغه وخته چې لومړیو انسانانو د اوبو او خواړو د ذخیره کولو په اړه فکر کاوه او د ختو چپکولو او جوړښت ملکیتونه یې درک کړل، دوی په بېلا بېلو(مختلفو) شکلونو کې د ختو خمونه یا کندوان جوړ کړل.

د وخت په تېرېدو او د ژوند د پرمختګ سره، لوښي هم وده وکړه. تخلیقي خلکو په خپلو لاسونو د ختو په لوښو کې نمونې او انځورونه جوړ او په مختلفو رنګونو یې سینګار کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په هر ذکر شوي ځای کې د لوښو، سيراميکو توکو او محصولاتو توليد د خامو موادو ډول، رنګ او ډيزاين کې لږ توپير سره چمتو کيږي او له همدې امله د هرې سيمې محصولات په اسانۍ سره د محصولاتو نورو ځايونو څخه توپير کېدی شي.

د وينس مجسمه؛ د لوښو لومړني پيژندل شوي توکي د ۲۹,۰۰۰ څخه تر ۲۵,۰۰۰ مخکې له ميلاد پورې اړه لري. د ختو دوې تارونه شتون لري چې رنګ شوي (د ګل او چرګ ډيزاين) په سپينه ګليز باندې رنګ شوي ګليز سره چې د ۱۹ پيړۍ په لومړۍ نيمايي او د قاجار دورې پورې اړه لري.

د لوښو جوړول د هغه وخت پورې اړه لري کله چې خلک په ميدانونو کې اوسېدل او لومړی کلی جوړ شو او دا د اوسېدو ځای و. دا خمونه يا کندوان معمولا د خوراړو زېرمو (ذخيره) کولو له پاره جوړ شوي وو. د ختو لوښي نه ويجاړونکي دي؛ خو له بلې خوا، د دغو کندوانو تر لاسه کول د لومړنيو انسانانو د ژوند مهمې برخې بيانوي(تشريح) کوي.

د لوښو جوړولو مرحلې:

د لوښو د جوړولو او بدلولو مرحلې په لاندې ډول دي:

- د لاس په واسطه (پرته د پوټټر څرخ) چې په بېلا بېلو لارو جوړيږي، د ويکينګ په شمول.
- د پوټټر څرخ سره
- د مجسمو يا مخلوط حجمونو په شکل کې د ختو د لوښو جوړول، يانې(يعنې) د ختو لوښو د ساتلو سربېره، دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د حیواناتو مجسمو یا مخلوط حجمونو په بڼه جوړ کړي،
چې دا د کائناتو په اړه د دوی چلند نښه ده.
د خطاطی د پیل د وخت او منشاء په اړه مطالعه په لوښو
کې د نقاشیو له معاینې پرته ممکنه نه ده.
په ځانګړي توګه د پنځمې او شپږمې زریزې مخکې له
میلاد څخه خواړه په دې کې د نه منلو وړ رول لري.

په هنر کې د انسان لومړنی ریالیزم یوه اوږده پروسه ده، د غارونو د انځورونو له پیل څخه د نباتاتو، حیواناتو او انسانانو انځورولو، د خټو په لوښو کې، د خطاطی پیل پورې تر څو چې لوښي په لاس جوړ شوې وي.

حقیقي لید د موټیفونو تسلط لري؛ دا د دې سره، سره چې د میسوپوتامیا څخه پیل کیږي، کوم چې د مصر څخه دی، د انځورګر کربڼه د هیروګلیفونو سره خپل اوج ته ورسیده. په لوښو کې د نمونو د تکامل پروسه، چې په نهایت کې د مفکر د کربښې یا د مفکر د کربښې د اختراع لامل کیږي. دا د څو زره کلونو راهیسې یوه رجحان دی چې د میلون مخکې له میلاد څخه شتون لري، دا د لاسي لوښو وخت دی.

د دویمې میلادي پیړۍ له پیل څخه د لوښو پر آثارو سربېره د مشاهدې ښکارندویي کوي. دوی د اشارو سره یوه ځای شوي دي.

دا د دوهم زریزې راهیسې رامینځته شوی یوه کربڼه چې کریپټیک وي ډېر لنډ او ګړندی لیکل کیږي.[۵]

یادونه: د کیندلو تر دې محاله د عینک مسو سیمې کې، لاندې خټو لوښي تر لاسه شوي کوم چې د کوشان او ساسانیانو دورې پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ختو ګلدانۍ انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختوسورایی (صراحي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختوغلبېل (غربال) انځور

د شیدو لوښی انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختیو لاستي لرونکو سورایی (صراحي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

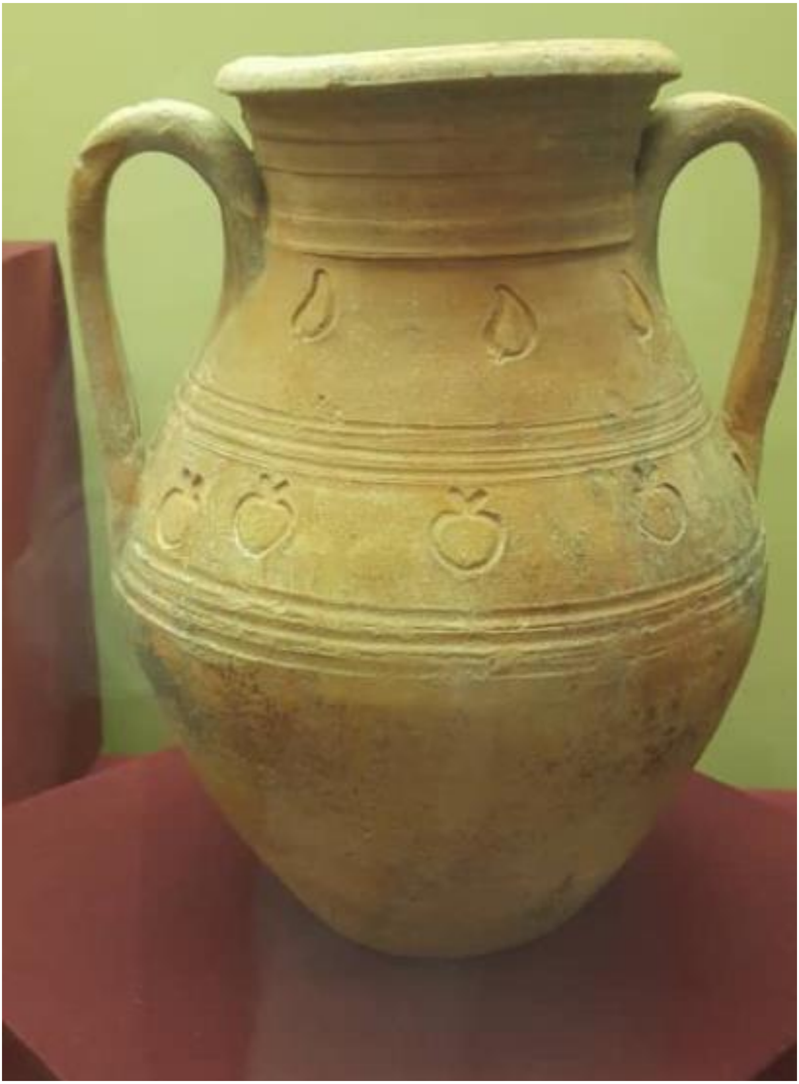

د ختو لاستي لرونکو سورايي (صراحي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د سورايی (صراحي) پاتې برخې انځور

د اوبو د پتک انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختو کوشنۍ دېګي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختو کوشني دېګې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بنار

....

د ختو کوشني دېګي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د کوشنی سورایی (صراحي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د نندارتون ليدنې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

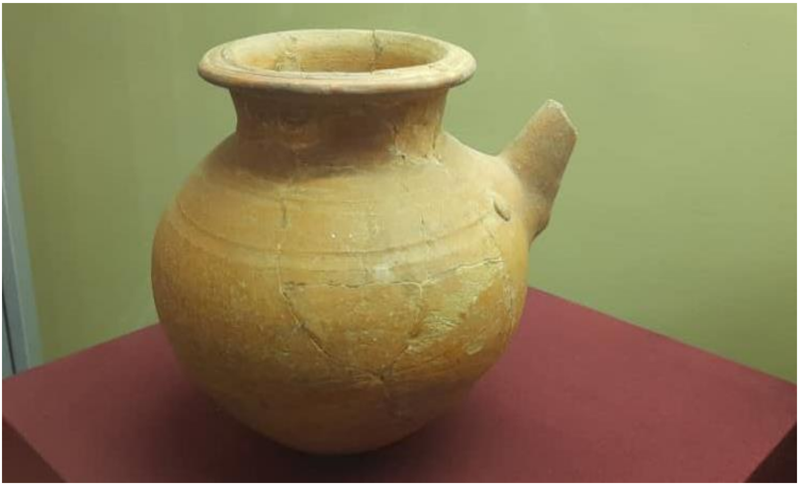

د خټو بټنۍ (بدنۍ) انځور

د خټو کوزې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختو کنډولي انځور

د ختو کاسې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عينک مسو کان ته څېرمه کټوو انځور

د عينک مسو کان ته څېرمه لوښو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو کان ته څېرمه د جک او بتنۍ (بدنۍ) انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه خومونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو کان ته څېرمه لوښو ځینو برخو انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه لوښو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

د عینک مسو کان ته څېرمه خومونو انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه نغریو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

اوسپنيز(فلزي) لوښي:

د فلزي لوښو لومړنۍ بېلګې د برونزو دورې پورې اړه لري، شاوخوا ۳۰۰۰ کاله له میلاد څخه د مخه.
سومیریان چې په میسوپوتامیا کې اوسېدل د لومړي ځل له پاره د مسو او برونزو څخه د خوراکي او پخلي له پاره لوښي جوړ کړل.
دې لومړني فلزي لوښي د خلکو د پخلي په لاره کې انقلاب راوست او د پخلي نوښت له پاره يې لاره اواره(هواره یا همواره) کړه.
د عینک مسو سمې څخه تر او سه لاس ته راغلي اوسپنیزه (فلزي) لوښي چې د مسو څخه جوړ شوي په لاندې بڼو یا شکلونو کې لیدلی شوو.

مسي کاسو (ټاټکې) انځور

مسي کاسې (مستوخوړلو کاسې) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسي کاسې انځور

مسي ساپې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسي ساپي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د کور سینګار وسایل:

آرائشي یا د سینګار کولو هنر په وروستیو کلونو کې د خلکو لخوا ښه راغلاست دی، لامل یې هم د خلکو د ژوند په بدلون کې موندل کېدی شي.
آرائشي لوازم چې عملي ګټې لري آرائشي بلل کېږي، هغه وسایل چې د ځای بدلولو او ښکلا کولو سربېره، د هغې کارول اسانه او ډېر عملي کوي.

د مثال په توګه:
انواری (الماری) د ښکلا سربېره، په سمه توګه د ځای او تنظیم کولو کې هم مرسته کوي. فرنیچر لکه څوکۍ او میزونه د خوب خونه ډیزاین برخه ده او په چاپیریال کې ګټور او عملي ترتیبات رامینځته کوي.

له پخوانیو وختونو راهیسې خلک د خپلو کورونو د ښکلا کولو(سینګار) سره مینه درلوده.
انسانانو د غارونو پر دېوالونو د نقاشۍ له لارې چاپېریال ښایسته کړی او په هره دور کې یې د هنري او معمارۍ ډېر ارزښتناک کارونه کړي دي.
د نن ورځې معمارۍ او آرائشي هنرونو کې، ډېری خلک د خپل چاپیریال او کور ښکلا د خلاقیت او تازه نظرونو سره زیاتولو په لټه کې دي.
د عینک مسو په سیمې کې لاس ته راغلي آرائشي وسایل په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیمرغ پاتې ټوټو انځور

دېوالي سینګار انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د لوښو لاستي انځور

د لوښو لاستي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرچينه:

۱. ژباړه له: https://ps.wikipedia.org/wiki

۲. ژباړه له: https://fa.wikipedia.org/wiki

۳. ژباړه له: https://ps.wikipedia.org/wiki

۴. ژباړه له: https://ps.wikipedia.org/wiki

۵. ژباړه له: https://fa.wikipedia.org/wiki

۶. سيميزې څېړنې او د سترګو ليدلی حال

۷. کتاب معماری افغانستان

ترجمه: داکتر مهندس حشمت الله اتمر/ سال ۱۳۹۳ هجری شمسی/ مطابق سال ۲۰۱۴ میلادی/ مطبعه لاجورد/کارته سخی - مقابل دروازه پوهنځی انجینری کابل.

۸. په کابل موزيم کې د عينک مسو تاريخي آثارو ننداړتون څخه ليدنه او انځور اخيستنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د چاپ شویو کتابونو لېست

١. معماری افغانستان
٢. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری
(بخش شفاخانه ها)
٣. راهنمود طلايي
(برای اساتید انستیتوت های تخنیکي و ساختمانی افغانستان)
٤. رسم تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد اول
٥. رسم تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد دوم
٦. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش اداری)
٧. معماری اصیل شهر کابل (مرادخانی)
٨. معماری شهر کابل (بی بی مهرو)
٩. افغانستان در قرن تکنالوژی
١٠. زونبندی اقلیم و زلزله افغانستان
١١. صدقه جاریه / دنیای انجینری
١٢. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد اول (١٩٩٠ الی ٢٠٢١)
١٣. داستان حقیقی با مقیاس معماری
١٤. فرار از کشور- با تصاویر مستند
١٥. نقش دانشمندان مسلمان در فن معماری و مهندسی
١٦. پخسه در افغانستان
١٧. بنیا نگذاری اولین مساجد توسط افغانها در آسترلیا
١٨. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد دوم (١٩٩٠ الی ٢٠٢١)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

۱۹. منار جام - الهامی برای قطب منار
۲۰. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد سوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۲۱. جام یا کلیان (کلان)
۲۲. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد اول
۲۳. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد دوم
۲٤. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد سوم
۲۵. چېر ته چي قانون نه شته (ګډوډي د افغانستان په معماریٔ کې)
۲٦. مډرنه جوما تونه ,, پخوا او نن ،،
۲۷. هله جور کو (نی پخسه – مقاوم زلزله)
۲۸. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مساجد)
۲۹. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مکاتب)
۳۰. هنر و صنعت چوب در مرادخانی
۳۱. هنر و پیشه حکاکي - زرگری در مرادخانی
۳۲. هیچ (چهل داستان واقعی)
۳۳. معماری اصیل شهر کابل
(تشریح مورخ ۱۷ ماه میزان سال ۱۴۰۱ پوهنتون پولی تخنیک کابل)
۳٤. ۴۰- چهل
۳۵. مجنون او ګلچین (پښتو ناول)
۳٦. در جستجو (ناول به زبان دری)
۳۷. تفاوت ها تفاوت می آورد (کتاب تصویری)
۳۸. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم
(جلد اول)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

۳۹. برف ها آب میشود
٤۰. رسم و تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد سوم
٤۱. آرزو و امید (ناول به زبان دری)
٤۲. بوډا ښکاري (پښتو ناول)
٤۳. نامنوني ژوي (پښتو ناول)
٤٤. د اسلامي معمارۍ پیل
٤٥. حیوانات شوخ (ناول به زبان دری)
٤٦. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم (جلد دوم)
٤۷. د شپېلۍ مینه (مه ینه) په کچه ګړۍ کې (پښتو ناول)
٤۸. حشمت خان د کلا معماري
٤۹. د افغان الک او آذري جلۍ مینه (پښتو ناول)
٥۰. د وچو بنونه او پارکونو معماري
٥۱. د یوې ښونکې مینان په یوه ټولګي کې (پښتو ناول)
٥۲. د ژرنده ګړي ماما مینه (پښتو ناول)
٥۳. په اسلامي نظام کې ودانیز پرمختګ
٥٤. شپېنه ادې (پښتو ناول)
٥٥. بې زده کړې پوی (پښتو ناول)
٥٦. د مینې تاو (پښتو ناول)
٥۷. (BIM) په خپله ژبه - په نړۍ کې تر ټولو نوې او ګړندۍ کړنلاره د معمارانو او انجینیرانو(انجینرانو) له پاره
٥۸. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم (جلد سوم)
٥۹. سیدو او عیدو - د کوشنیوالي خواږه ملګري (پښتو ناول)
٦۰. د یوې میاشتې ناوې (پښتو ناول)
٦۱. دخاخکو هار (د یوه سرۍ لنډې کیسې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

٦٢. د کابل ښار اصلي معماري (مراد خانی)
٦٣. کوشنۍ سوداګره (پښتو ناول)
٦٤. د کابل ښار معماري - بي بي مهرو
٦٥. سرغندوی (ناب، مشهور) پوډري
٦٦. ډارونکی سېلاب (پښتو ناول)
٦٧. خواريکښ قاضي (پښتو ناول)
٦٨. د پخوانيو جوماتونو توپير د نن سره
٦٩. د مور وژونکی (قاتل)، (پښتو ناول)
٧٠. د مور مېړه (پښتو ناول)
٧١. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خيرالله مخدوم (جلد چهارم)
٧٢. لېونی ملا (پښتو ناول)
٧٣. ځوان شهيد (پښتو ناول)
٧٤. توده برېستن (پښتو ناول)
٧٥. نورک اکا (پښتو ناول)
٧٦. غريبک (پښتو ناول)
٧٧. د ژوند خوږې او ترخې (پښتو ناول)
٧٨. الماء [ديارلس کلنه فلسطينی انجلی تر نړيدلي ودانی (پښتو ناول)]
٧٩. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خيرالله مخدوم (جلد پنجم)
٨٠. ادبي لښتي / خمچه های ادبی
٨١. د ښاروالۍ کاريګر (پښتو ناول)
٨٢. د خاورو لاندې ښار (د عينک مسو کان ته څېرمه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د کار لاندې کتابونو لېست

1. شهری زیر خاک (نزدیک معدن مس عینک)
2. هنر خطاطی و میناتوری در مراد خانی
3. هنر کلالی در مرادخانی
4. لیونی لېوه
5. سپین کارغه
6. سور تنور
7. خړه بیزو
8. بندي مرغه
9. بې وخته باران
10. د ژوند پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د امکان او وخت په صورت کې

١. پخسه در افغانستان (به زبان انگلیسی)
٢. تاریخ معماری افغانستان
٣. حویلی های آسمان خراش
٤. ارتباط گذ شته، حال و آینده در معماری
٥. استعداد، سرعت و اقتصاد در معماری افغانستان
٦. شیطان چراغ
٧. خاطره ها

(c) ketabton.com: The Digital Library

City under the Soil

Near Aynak Copper Mine

Written by: Architect PHD Hashmatullah Atmar
Date: May - June /2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library